

~~II 118~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.
VITEBERG.

III A 114.

SIGNAT. 61515CCCXIII.

Q. D. B. V. 4
CHRISTIANI WEISII
NUCLEUS
ETHICAE

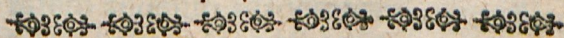
sub uno conspectu
singula breviter ac fideliter referens,
quæcunque

tum
de HOMINIS FELICITATE
tum

de MEDIIS VIRTUTUM
& ipso

PRUDENTIÆ OFFICIO
disputari solent.

In gratiam eorum, qui vel in Scholis
ad solidiorem Oratoriæ praxin manu-
duci, vel ad Lectiones Academicas
præparari volunt.

LIPSIÆ,

Sumtibus JACOBI GERDESII.

Anno M. DCC, III.

O. P. B. M.
CHRISTIANI WEISII

NUCLEUS

E. F. H. I. C. A. E.

sub uno conceptu

lingulae praeter se habentes edentes

disponunt

tum

de DOMINIS FACILITATE

tum

de MODO VERTUTUM

de ipis

PRUDENTIAE OFFICIO

disponunt loquentur

in praesentia eorum, qui vel in scholis

et in officio eorum praesentia manent

faciunt, vel alia officia adhibent

et in officio

et in officio eorum praesentia manent

et in officio

sanctus JACOBI GERDII

Anno MCC. III.

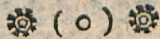

LECTOR BENEVOLE,

Nucleus hic Ethices non ita pridem à me propositus fuerat, eo quidem animo, ut habendæ disputationis adesset argumentum. Sed observabatur postea, comò dius sub unum conspectum revocari non posse meditationes, quæ circa nobilissimam hanc disciplinam docendo, legèdo, disputando sæpe fuissent subnatæ: præsertim quod constaret, singula proponi & explicari posse vel ad captum tyronū, qui nunquam proficiunt in eloquentiæ studio, nisi ad officiorum & negotiorū ea fundamenta simul respicere discant, Id quod jam probatum est in Nucleo Logices, cujus exempla præcipuas decalogi virtutes referunt, ac juvenes vel aliud agentes ad honestatis aliquam cogitationem invitant. Nec alienum hoc fuerit a circulis scholasticis, qui sublimitatem alioquin academicam extra suas curas habent. Interest enim juvenes aliqua disciplinarum notitia, si vel maxime

tantum systematicâ, præparatos tradidit
is Professoribus. Quamobrem à me da-
ta fuit opera, ne discederetur à receptis
principiis, qualia tuemur hæcenus in
Tabulis B. THOMASII; neq; tamen omni-
no cœcutiretur ad alia Recentiorum pla-
cita: quo loco præ cæteris eminere vi-
dentur tum Maxime Reverendi Dn. D.
ALBERTII *Compendium Juris Naturæ Ortho-
doxæ Theologiæ conformatum*; tum Nobilissimi
Dn. RECHENBERGII *Lineamenta Philosophiæ
Civilis* nuper admodum vulgata Quibus
quantum ego tribuere soleam, quantum
libenter debeam, theses in se nimium
breves non dissimulant. Si quis est, qui
nec sibi meditationis fructum, nec mihi
sedulitatis quantulæcunque testimoni-
um in videre velit, rem sane facturus est,
sin minga deo magnificam, omni tamen
parte non contemnendam. Faxit DEUS
ut apud juvenes cum eruditione semper
succrescat probitas, nec ejusmodi status
aliquando nos premat, quæ pietatem
profus exulantem lacrymis & suspiriis
merito prosequatur. Scrib. e Gymnasio
Zittaviensi d. 28. Febr. Anni M. DC. XCIV.
qui est a celebrato non ita pridem Jubilæo no-
stro seculari nonus.

NU-

NUCLEI ETHICI
PRÆPARATIO.

ETHICA EST PRUDENTIA
ESUMMI BONI, s. est doctrina felicitatis, quam homo prudenter obtinet intra seipsum.

Si distinguitur a Politica, quæ felicitatem externam in republica prudenter obtinere studet.

II. Tribus verò sive partibus sive capitibus absolvitur.

Speçtat enim

SUBJECTUM, s. conditionem hominis, qui vult esse felix.

FINEM s. felicitatem, quam homo desiderat.

MEDIA, quibus adhibitis felicitas obtinetur.

III. Hæc autem Ethica duplex est: PHILOSOPHICA & CHRISTIANA.

IV. Christiana mediis è verbo revelato petitis felicitatem indagat, alioque nomine vocatur THEOLOGIA MORALIS.

V. Philosophica, qualem Gentilis quoque profitentur, mediis è rationali dictamine petitis felicitatem captat, & hæc propriè dicitur ETHICA.

VI Equidem insignis hic deprehenditur Imperfectio. Nam ratio nescit corruptio-

nis nostræ originem, veræque felicitas fundamentum.

VII. Habet tamen **ETHICA** hæc **GEN-
TILIS** triplicem Usum.

MORALEM, ut dictamen rationis nostræ consideremus, unde sumus in iudicio **DEI** inexcusabiles.

HISTORICUM, ut pro curiositate nostrâ, quid Gentes crediderint, videamus, adeoq; nos pudeat, si fortassis in hæc revelationis luce simus Ethnicis in tanta caligine constitutis, negligentiores.

DIDACTICUM, ut methodum a Gentilibus ordinatam & terminos ibidem explicatos brevi compendio & velut in Lexico Ethico junctim spectemus.

VII. Didacticum igitur hunc Usum maxime spectaturi certis capitibus exponemus.

I. **NATURAM HOMINIS.**

II. **NATURAM SUMMI BONI.**

III. **NATURAM VIRTUTIS, IN QUACON-
SISTIT SUMMUM BONUM.**

IV. **NATURAM AFFECTUUM, CIRCA
QUOS VERSATUR VIRTUS.**

V. **SPECIES VIRTUTUM.**

VI. **MEDIA VIRTUTUM.**

CAPUT I. DE HOMINE quatenus est felicitatis capax.

I.

Homo Philosophis dicitur ANIMAL
RATIONALE, seu Creatura DEI,
quæ habet Animam & Corpus organi-
cum animæ servitiis destinatum.

II. Hujus autem consideratio pertinet ad tres
disciplinas.

PHYSICA theoreticè corporis & animæ
naturam indagat.

MEDICINA practicè felicitatem corporis
seu sanitatem observat.

ETHICA practicæ felicitatem animæ curat,
unde nonnullis vocatur Medicina Mora-
lis.

III. Videamus nunc potissimum de Anima,
cujus theoriam physicam præsupponimus.

*Facimus hoc in gratiam eorum, quibus via
nondum patuit ad collegia Physica.*

A 4

Et

Et placent quidem hypotheses antiquorum, ut communiores: cum ipsare, presertim ad nostram doctrinam, nihil novi contulerint recentiores.

IV. Cæterum Animæ facultates numerantur tres: VEGETATIVA, SENSITIVA, RATIONALIS.

V. Facultas vegetativa, plantis etiam conveniens, habet vim NUTRITIVAM AUGMENTATIVAM, GENERATIVAM.

VI. Facultas sensitiva, brutis etiam conveniens habet SENSUM, APPETITUM, LOCOMOTIVAM.

VII. Sensus vel est EXTERNUS, qui certo corporis organo res objectas apprehendit
Visus, Auditus, Olfactus, Gustus, Tactus,
Et que ad tactum refertur, Venus.

vel INTERNUS, qui subtilioribus cerebri organis utitur.

Sensus communis, Phantasia, Memoria.

VIII. Appetitus quicquid a Phantasia judicatur bonum, prosequitur; quicquid ab ea judicatur malum, averfatur.

Sic dicitur concupiscibilis et irascibilis.

IX. Locomotiva, cujus beneficio vivum animal de loco succedit in alium, ut bonum desideratum occupet, malum effugiat

fugiat, vel est universalis *totius corporis*,
vol particularis, *aliquorum membrorum*.

X. Facultas Rationalis, quæ soli homi-
ni competit, optime potest explicari,
comparata cum facultate sensitiva.

*Nam non solum in multis operationibus quam
arctissime conjunguntur; sed etiam per ista
cognitu faciliora, commodius innotescunt
difficiliora, & à sensibus remotiora.*

XI. Sensui respondet INTELLECTUS
qui facultatem habet apprehendi, ju-
dicandi seu comparandi & argumen-
tandi; qui format species intelligibiles
& verbum mentis; qui denique rerum
semel cognitarum reminiscitur.

*Inde habemus Cognitionem, Imaginationem,
Reminiscenciam.*

XII. Appetitui respondet VOLUN-
TAS, cujus operationes consistunt in e-
ligendo & rejiciendo.

XIII. Locomotivæ respondet FACULTAS
LOQVENDI, quæ homo cogitationes & deside-
ria sua communicat cum aliis.

*Nec video cur nobilissima hæc facultas omitti pe-
nitus mereatur, cum, homo communiter dici
soleat RATIONE & ORATIONE præditus.*

Aliqui Locomotivam animi dicunt memoriam
intellectivam quæ sese vertere potest ad vari-
as cogitationes. Interim sicut in anima sensi-
tiva

tiva Locomotivam præ se non dicimus, e. g. facultatem qua oculus seipsum dirigit ad aliquod objectum, vel aures advertuntur rebus audiendis; sed eam potius, quæ nos objecto vel proprius admoveere vel ab eodem longius removeere solet; Sic in animo quarendum aliquid est, quod motum externum & practicum totius agentis referat magis, quam internum & theoreticum solius potentie.

XIV. His præsuppositis Ethica disquirunt, quantum istæ facultates concurrant ad hominis felicitatem, adeoque declarat.

Facultatum NOBILITATEM, *dum comparantur inter se.*

Facultatum OPERATIONES, *dum referuntur ad agentem.*

Operationum MORALITATEM, *dum referuntur ad normam seu Legem.*

XV. Ante omnia facultates quoad ipsam Nobilitatem distinguit. Num supremum locum sibi vindicant Rationales, sequuntur sensitivæ, ultimo nominantur Vegetativæ, quibus quidem Ratio per se imperare non potest.

XVI. Inde cognoscitur status hominis seu animæ RECTUS & CORRUPTUS.

XVII. Status Rectus est, cum Rationales facultates imperant, reliquæ, præsertim Appetitus, sensitivus, & Locomotiva obediunt.

XVIII.

XVIII. Status corruptus est, cum Rationales facultates appetitui sensitivo succumbunt.

XIX. Sed appetitum sensitivum accipimus an aliqua latitudine (*quippe simul huc refertur pecunie & honorum cupiditas*) ut simul includi videatur appetitus hominis, quem dicere queas theologicè appetitum COMMUNIS OPINIONIS.

XX. Exemplum utriusque subjicere fuerit operæ pretium.

Oculus spectat pecuniam illicitam; ejus pulchra species defertur ad phantasiam; appetitus irritatur; Intellectus accedit in consilium, & pecuniam indicat bonam quidem, sed si occupetur, majoribus malis conjunctam.

Inde si obtineat Ratio recta, Voluntas accidens intellectui, imperat appetitui, ne pecuniam desideret ulterius, lingua, oculis, manibus pedibus, ne quid pecunie causa suscipiant.

Si obtineat Appetitus corruptus, Voluntas obediens intellectui imperat, ut de mediis cogitet; lingua, oculis, manibus, pedibus, ut ministerium suum conferant.

XXI. Corruptum vero hoc imperium aliquando nostram arguit PRÆCIPITANTIAM, ubi ad actum appetitui gratum pro-

rui-

ruimus, antequam in consilium ratio vocari queat; aliquando INFIRMITATEM, ubi in ipsa carnis & spiritus lucta ratio succumbit; aliquando extremam MALITIAM, ubi ne quidem audire dignamur intellectum reclamantē.

Inde peccata quoque triplicis habemus generis, PRÆCIPITANTIÆ, INFIRMITATIS, MALITIÆ.

XXII. Si nunc spectes Facultatū Operationes, seu ACTIONES, e supra dictis primum intelligi singula possunt, quæ passim disputari solent de PRINCIPIS ACTIONUM. Nam principia in utroque statu nihil aliud sunt, quam Operationes intellectus & Voluntatis, tam circa finem, quam circa media.

XXIII. Sed ad Voluntatis electionem requiritur, ut sit efficax, quæ ferio vult media: nam inefficax sive simplicis complacentiæ, nondum satis est ad actionem.

Multis placet eruditio, sed displicent mediæ nimium difficultas: quamobrem nihil agitur.

XXIV. Actiones ipse vel sunt IMMANENTES, quæ non diriguntur ad alium: cogitare amare redere, vel TRANSEUNTES, quæ progrediuntur ad alium, loqui, benefacere, verberare.

XXV. Nobilior est distinctio, cum respectu

Actio agentis Actio dicitur vel SPONTANEA
vel INVITA.

*Hec enim magnum habet momentum, tam in
judicandis virtutibus, quæ non sunt nisi
spontanea, quam in discernendis præmiis
& pœnis, quæ itidem non debentur nisi spon-
taneis.*

XXVI. Actio spontanea fit sciente & vo-
lente.

*h. e. ab eo, qui novit factum, & ejus circum-
stantias, ac sua libertate gaudet, vel, ut lo-
quimur, liberum habet arbitrium.*

XXVII. Actio invita fit à nesciente vel no-
lente, estque talis, vel per IGNORANTI-
AM vel per VIOLENTIAM.

XXVIII. Ignorantia vero, si hominem confis-
deres vel est PURE NEGATIONIS.

*e. g. cum quis lapidem projicit, ubi nullum ver-
sari credit hominem: vel PRAVÆ DISPOSI-
TIONIS. e. g. cum quis hostem se petere credens,
ferit amicum.*

*Aliqui adjiciunt Ignorantiam PRIVATIO-
NIS, ut si medicus, qui scire debebat, nesci-
at, quid sit febris.*

XXIX. Ignorantia, si rem ignorantiam con-
sideres, vel est JURIS, cum regulæ universales
nesciuntur.

*Si quis nescire se dicat, homicidam peccare,
vel civis ignoret, pendendum esse tributum.*
vel

vel est FACTI, cum circumstantiæ speciales nesciuntur.

Si quis in bello hostem interfectorus, incidat in amicum; vel si civis nesciat, quâ horâ tributi pensio sit indicta.

XXX. Cæterum actio talis per Ignorantiam vel est EXCUSABILIS vel INEXCUSABILIS.

XXXI. Excusabilis est, cum ea nescimus, quæ scire nec possumus, nec pro statu nostro scire debemus.

Alio nomine vocatur ignorantia invincibilis, vel ut Juri loquuntur, probabilis. Sic rusticus, quid deceat inter aulicos, scire nec potest, nec debet.

XXXII. Inexcusabilis est, cum ea nescimus, quæ scire possumus & debemus.

Alio nomine vocatur vincibilis, quoniam adhibita industria vinci vel removeri potest, e.g. qui versatur inter Aulicos, scire & potest & debet quid tibi sit receptum.

XXXIII. Ignorantia hæc interdum sic est crassa, ut negligentiam culpam, ac velut malitiam arguat, adeoque dicatur voluntaria.

Unde Juri culpam aliquam equiparant dolo. Pertinent huc studiosi, qui nolunt ingredi auditorium; aut præfracti peccatores, qui templum non frequentant, ne scire cogantur, quid repuratur ad eorum officium.

XXXIV.

XXXIV. Interdum est affectata, dum nos aliquid nescire simulamus: quæ si est probabilis, excusat quidem in foro humano, non tamen in foro conscientiae.

XXXV. Ast actio per ignorantiam tum vere creditur invita, cum detectam ignorantiam sequitur pœnitentia,

Nam si credens percutere ferinam, sub frutice nesciens occidat hostem, eoque tamen occiso gaudeat; ibi equidem ignorans hoc facit, sed non ex ignorantia. Sine dubio talia facturus, si rem scivisset.

XXXVI. Excipiuntur Actiones, ubi voluimus antecedens, adeoq; consequens, invitis nobis factum, voluisse credimur, si vel maxime sequatur pœnitentia.

Hujus generis sunt, quæ committuntur vel ex ira, vel ex ebrietate. Poteramus enim iram compescere, & parcius bibere; ac scire debebamus, quid exinde consequi posset.

XXXVII. Actio invita per Violentiam est, cum quis ab externo agente præter voluntatē adigitur, vel physicè per VIM cum quis arrepta alterius manu colaphum impingit vicino.

moraliter per METUM

cum ostenduntur damna vel dolores, nisi actio suscipiatur.

XXXIIX.

XXXIIX. Interim Violentia moralis, cum & duobus malis eligitur minus, arguit Actionem MIXTAM, h. e. partim voluntariam, partim invitam.

Sic mercator invitus projicit merces: sed volens servat vitam. Martyr invitus patitur tormenta; volens per manet in fide.

XXXIX. Ultimo nunc videndum est, quomodo facultatum hæ Operationes seu actiones referantur ad normam seu legem, in quo respectu sunt vel MORALES vel INDIFFERENTES.

XL. Actio moralis aut cum Lege consentit, & dicitur BONA.

h. e. aut facit quod justum est: honorat parentes, aut omittit quod prohibitum est: neminem occidit.

XLI. Aut Legi repugnat, & dicitur MALA.

h. e. omittit quod justum est, parentibus negat honorem: facit quod prohibitum est: committit homicidium.

XLII. Indifferens est, quæ nec in Lege præcipitur, nec prohibetur, e. g. *prandere hora vel undecima vel duodecima.*

XLIII. Moralem actionem, quatenus talis est, aliquid antecedit aliquid consequitur, quod utrinque vocatur CONSCIENTIA.

XLIV. Con:

XLIV. Conscientia *ANTECEDENS* est iudicium intellectus, quid a nobis fieri vel omitti debeat, cum addita obligatione.

XLV. Et Iudicium hoc certis quidem nititur principiis,

nobiscum natis: *homo non est occidendus.*
 everbo revelato petitis: *dies septimus est san-*
ctificandus.

per experientiam civilem acceptis: *Principi*
dandum est tributum.

XLVI. Ea conscientia vel est *CERTA* vel *INCERTA*.

XLVII. Certa principiis suis omnino credit: sive sit *RECTA* verisque principiis fundata: *Principi, cum honesta jubet, est obediendum* sive sit *ERRONEA* falsisque nitatur principiis: *Principi, cum ministerii loco crimen exigit, est obediendum.*

XLVIII. Incerta est vel *PROBABILIS*, quæ quidem inclinatur in aliquam partem, metuit tamen, ne quis probare queat oppositum.

Sic in bello probabile est, decipi hostem posse, quippe quod prorsus occidi potest, sed quid si mentiri sit peccatum?

vel est *DUBIA*, quæ penitus nescit in quam partem inclinare debeat.

XLIX. Cum dubia nimium sunt rigida & anxie conquisita, vocatur Conscientia *SCRUPULOSA*.

Sic aliquis dubitat num mendicis circumso-
rantes

raneis danda sit eleemosyna? quod hac abuti possint ad computationem.

L. Conscientia **CONSEQUENS** est iudicium intellectus, quid post facta vel omissa sperari vel timeri debeat, quo respectu vel est **BONA**.

qua Legislatorem sibi spondet propitium adeoq³ sentit letitiam, gloriam, securitatem.

vel est **MALA**.

que Legislatorem & iudicem timet severū adeoque sentit dolorem, pudorem, timorem.

NB Facta verò non tantum iudicantur *Physicè*, cum quis facultates suas ac imprimis locomotivam adhibuerit, sed etiam *Moraliter* per imputationem, si quis iubendo, cogendo, svadendo, præmiis invitando, rogando facientem impulerit, vel post facta gaudendo, laudando, non improbando scandalum & præiudicium penes alios reliquerit ac adeò sin minus respectu operationis tamen respectu intentionis, causa vocari queat.

Sed ista de hominis statu dixisse sufficiat.

CAP:

CAPUT II.
DE BONO.

quod hominem reddit felicem.

I.

BONUM, seu ut alio nomine vocatur, FINIS
hominis explicari potest

In THESI, quid in genere sit bonum.

In HYPOTHESI, quid in omnibus bonis sit
summum.

in ANTITHESI, quid sit malum, & quid
in omni malorum genere vocari debeat
Summum.

II. Bonum in genere est, quod appetitui no-
stro convenit, h. e. quod amore nostro dignum
est, suaque praesentia voluptatem nobis con-
ciliat.

III. Nam Felicitas, si naturam ejus intimè
perpenderit, est REI AMATÆ POSSESSIO
seu FRUITIO.

IV. Quam obrem Appetitus dirigitur a
PHILAVTIA, h. e. ab amore nostri, qui pro-
prium felicitatem & conservationem, adeoque
rei amatae fruitionem & fruendi occasionem
semper intendit.

V. Cæterum quo plura sunt bona, quæ no-
strum appetitum movent, eo magis sollicitè
quaerendum est.

quis sit Bonorum ORDO?

quis sit eorum USUS & ABUSUS?

B 2

VI,

VI. Cum enim observatur tum ordo tum usus, omne Bonum, qualecunque sit, vocatur VERUM, quod etiam in fine bonum agnoscitur; vicissim ubi vel ordo negligitur, vel abusus intercedit, omne Bonum, alioqui splendidissimum dicitur APPARENS, quod in fine malum agnoscitur.

VII. Ordo Bonorum statuitur in tribus Classibus: CORPORIS, FORTUNE, ANIMI, de quibus tamen aliter judicant Oratores, aliter Ethici.

VIII. Oratores ut commendationis argumenta conquirant, maximè respiciunt ipsas facultates benè constitutas,

in corpore *sanitatem, robur, pulchritudinem
sensuum integritatem.*

In animo *ingenium, memoriam, expeditam
statuendi, loquendi promptitudinem.*

In Fortune bonis *nobilitatem, dignitatem,
potentiam.*

IX. Ethici ut actiones ordinent, solliciti sunt de Objectis harum facultatum, quippe quæ appetitum movent, & ad varias actiones impellunt.

X. Et objecta delectant vel APPETITUM strictè sensitivum vel OPINIONEM, vel RATIONEM.

XI. Appetitum sensitivum delectant voluptates corporis, quæ brutis etiam suo modo conveniunt, ac quidem afficiunt

Gustum *cibus & potus*

Tau-

Tactum simplicem *balneorum, fricationum, abricationum, fomentorum, refrigerationum suavitas.*

Tactum, quem vocant *venereum libid.*

Locomotivam, & eam vel in exercitio, *apud bestias volatus, cursus, natandi lascivia, apud homines obambulatio, saltatio, luctatio &c.* vel in quiete. *otandi & dormiendi suavitas, quam aliqui pro summo bono habuerunt.*

XIII. Pertinent huc omnia, sine quibus Voluptatum usus vel securitas non constat, *LIBERTAS & VITA*, quin & *VINDICTÆ* dulcedo adversus eos, qui voluptati aut libertati struxerint insidias.

XIII. Equidem homines corporis has voluptates saepe referunt ad opinionem, ut exquisitiorem earundem usum desiderent, inde Voluptates habemus purè *NATURALES.*
cum fami, siti, veneri, locomotive simpliciter satisfacimus.

cum opinione seu *VOLUNTARIAS*, quæ conjunctæ sunt cum delicato fastidio.

Cibus & potus placet, ast selectus & vario modo preparatus. Venus placet, sed cum certis personis Somnus placet, sed in cubiculo molliore. Motus placet, sed per choreas per equos, per vehicula &c.

XIV. Pergimus ad bona, quæ delectant Opinionem, ac animo blandiuntur sub spe-

cie **JUCUNDI, GLORIOSI** vel **UTILIS.**

XV. Jucundum est, quod curiosæ nostræ admirationi satisfacit, sive concurrat sensuum externorum aliqua voluptas.

Sic oculos delectant horti, palatia, picturae, vestes &c. auribus placet musica.

sive sensuum externorum intercedat nudum aliquid ministerium:

Sic delectamur alea, colloquiis, spectulatis, comædiis.

XVI. Gloriosum est, quod aliquā nobis existimationē ac prærogativam promittit vel per se dignitas, nobilitas, potentia.

vel per accidens

Sic hortis, spectaculis, musica multi afficiuntur non voluptatis sed gloriæ causa, quod reliqui paria præstare nequeunt. Multi bibunt, non ut gula sed ut gloriöse opinionis tanquam Bacchi heroes satisfaciant.

XVII. Utile est, quod jucundis & gloriosis inservit loco instrumenti vel medii, sine quo vix impetrari possunt.

Huc referuntur diviti, quæ placent, non aut adspiciuntur, sed ut aliis acquirendis impendantur. Si enim avarus in spectanda pecunia velut acquiescit, tacite tamen impellitur amens, fore ut esuriant, vel paupertatis contemptum experiatur.

XVIII. Rationem denique delectant, quæ sua præstantia vel intellectum perficiunt,

ciunt, Eruditio & prudentia; vel Voluntatem, Virtutis seu vitæ laudabiliter agenda studium.

XIX. Videndum nunc de bonorum *USU* & *ABUSU*, quem cognoscimus ex fine, cui destinantur.

XX. Voluptates corporis destinatae sunt tum alendo corpori *cibus* & *potus*; tum servandæ sanitati *motus* & *refocillatis*, tum propagandæ speciei *Generatio*.

XXI. Bona Opinionis non sunt nisi secundaria, quæ bonis primariis inserviunt.

XXII. Quæ placent sub specie gloriosi, sunt animi *LEVAMENTA*: *Sic enim intercedentibus relaxationibus vires sufficiunt.*

XXIII. Quæ placent sub specie gloriosi, sunt animi ac virtutis *ORNAMENTA*, ut *extrinsecus alliciantur testes*, vel *INCITAMENTA*, ut *qui premiis adeo pulchris gaudet, eis quoque velit esse dignus*

XXIV. Quæ placent sub ratione Utilis, sunt animi ac Virtutis *INSTRUMENTA*.

Sic multo facilius & commodius exercetur fortitudo, liberalitas, justitia &c. si mediis simus instructi.

XXV. Voluptates Rationis ad bona primaria, h. e. felicitatem & perfectionem, vel ut clarius loquamur, ad *CONJUNCTIONEM* cum *DEO* tendunt.

Inde si quis virtutem diligat sub specie gloriosum dum aliis præferri, magisq; laudari cupit, vel sub specie commodi, dum majora præmia publicetur, jam ex virtute vera fecit apparentem.

XXVI. Jam intelligitur, quis appetitus sit **ORDINATUS**, qui judicium rationis sequitur, & bonum primum semper exoptat præ secundario: quis sit **INORDINATUS**, qui judicium sensus aut opinionis sequitur, adeoq; bonum corporis præponit bonis animi, secundarium primario. Nec obscurum est, quis appetitus sit **RECTUS**, qui Usus boni respicit; quis **CORRUPTUS**, qui ad Abusum propendet.

XXVII. Nec ignorare possumus, cur Bonum apprens in fine deprehendatur malum? Abusus enim aut verum affert damnum: *Sic ebrietas destruit sanitatem, aut in acquirendis bonis sublimioribus non impedit. Sic ebrietas impedit studia, DEIque cognitionem: aut pudorem & judicis iram provocat. Sic ebrius mala laborat conscientia, quin & cædit promotione,*

XXVIII. Cæterum facile nunc in Hypothesi resolvitur quæstio, quod in his bonis sit **SUMMUM**? sed videbimus tamen de requisitis, quæ passim allegantur a Philosophis.

XXIX. Primo debet esse solius hominis, nec convenire bestiis. Qui enim nobilioribus gaudet facultatibus, objecta simul nobiliora quibus perficiatur, requirit.

Sic

Sic excluduntur voluptates corporis.

XXX. Deinde bonum hoc esse debet in hominis potestate, quod invitis eripi non possit. Nam bonum impossibile appetitum efficaciter movere nequit.

Sic excluduntur omnia bona fortune, que nostram opinionem demulcent.

XXXI. Tandem expeti debet propter se, non propter aliud: alias enim alio illo minus esset ac inferius.

Sic excluduntur divitiæ, que nunquam placeant, nisi cum aliis rebus impendi solent.

XXXII. Singula tamen requisita quadrant in virtutem,

1. non competit bestiis, quod sedem habet in ipsa ratione.
2. est in nostra potestate, quod ejus principia per naturam nobis sunt inscripta.
3. expetitur propter se, quod cateris rebus destituta nihilominus placet.

XXXIII. Brevius sic dici potest. Sicut **SUMMUM BONUM THEORETICUM** seu summa cognoscendi felicitas consistit in agnitione & contemplatione Objecti nobilissimi, h. e. DEI, pari modo **SUMMUM BONUM PRACTICUM**, h. e. agendi felicitas consistit in actionibus, quæ inserviunt Objecto nobilissimo h. e. DEO.

XXXIV. Jam Voluptates sensitivæ, si usum spectes, inserviunt corpori; opinionis bona virtuti; Virtus DEO,

XXXV.

XXXV. Neque tamen, qui Virtutem pro Summo Bono agnoscimus, illis adversamur qui *VITAM BEATAM* aut *DEI FRUITIONEM* allegant. Ista enim a parte rei semper conjunguntur; nec vita beata, seu conscientia speratur sine Virtute, nec sine virtute & sanctitate, *DEI* fruitio.

Ita quicquid nominaveris in abstracto, totum Summum Bonum semper habueris in concreto.

XXXVI. Interim, qui procedere volunt accuratius, *SUMMUM BONUM* & ejus Adjuncta libenter distinguunt.

XXXVII. Primum Adjunctum, quod Virtutem necessario sive consequitur, sive comitatur, est *VOLUPTAS*, non corporis ea, sed animi, quam supra diximus bonam conscientiam.

XXXVIII. Cum enim operatio sit *DEO* conformis, cujus boni absentia, vel cujus mali praesentia timeri debeat, non apparet.

XXXIX. Et animus hac voluptate plenus semper est *SUA SORTE CONTENTUS*, quippe cum adest bonum primum, *DEO* sic volente nihil nocebit jactura boni secundarii.

XL. Alterum Adjunctum tendens extra hominem, est *AMICITIA*, seu desiderium cum altero communicandi suam felicitatem.

Omne enim bonum est communicativum sui, ac ipse

ipse *DEUS* ideo creavit angelos & homines, quos felicitatis redderet participes.

Sed locum hic non invenit Amicitia appa-rens sive sit *JUCUNDA*, cum alteri bene cupimus nostræ voluptatis causâ; sive sit *UTILIS*, cum amoris aliquod premium speramus, ut Judæus ex commercio Christiani.

XLII. Quippe sola nunc Amicitia spectatur *HONESTA*, inde sic nominata, quod tanquam radius a sole, proficiscitur a virtute.

XLIII. Enim vero, qui perspeximus Bonum, facile judicabimus, quid in Antithesi sit *MALUM*.

LIV. Aut enim sunt mala corporis, *Fames, sitis, nimia abstinencia, dolor, captivitas, mutilatio, mors*; aut opinionis; *contemptus, paupertas, infirmitas*, aut Rationis: *Ignorantia & Vitium*.

XLV. Vitium vero ut comparetur cum Virtute inferius definita, est habitus corruptus eligendi quæ DEO displicent, & rejiciendi quæ DEO placent.

XLVI. Forsitan non inepte procederes, si privativè diceretur aberratio à voluntate DEI, positivè convenientia cum Voluntate Diaboli.

XLVII. Inde colligitur, cur in eo summum constituatur malum, summo Bono prorsus oppositum.

XLVIII. Adjunctum ejus intra hominem est

est Dolor seu mala conscientia, cujus negotium est, incutere *PUDOREM & METUM*.

XLIX. Inde venit animus *SUA SORTE NUNQUAM CONTENTUS*, ac inutiliter in qualibet novitate ac variatione solatium quærens, *Seneca dixit FASTIDIUM SUI*.

L. Adjunctum tendens extra vitiosum est *INIMICITIA*, cujus ulteriorem declarationem expectabimus in capite IV.

CAPUT. III. DE NATURA VIRTUTIS.

I.

VIRTutis nomine venit omne, quod laudabile est.

Ita nobiliores herbarum, lapidum, metallorum &c. proprietate dici solent virtutes.

II. Speciatim tamen Virtus est, quod in nobilissima hominis parte nobilissimam laudem meretur.

III. Est autem virtus vel *INTELLECTUALIS*, quæ perficit intellectum in cognoscendo *VERO* & dijudicando *FALSO*; vel *MORALIS* quæ perficit voluntatem in eligendo *BONO* & rejiciendo *MALO*.

IV. Hic potissimum explicandæ sunt *Morales*; quia tamen præsupponitur doctrina intellectualium, neque peculiaris disciplina

plina jam extat, quæ nos adjuvet, per accidens hanc curam in se receperunt Ethici.

V. Sunt autem Virtutes intellectuales quinque: *INTELLIGENTIA, SAPIENTIA, SCIENTIA, PRUDENTIA, ARS.*

VI. Intelligentia est habitus primorum principiorum h. e. perfecta notitia dictaminis theoretici & practici, quod animis nostris inscriptum est.

VII. Hæc intelligentia differt a Conscientia, ut habituale a naturali. Quod enim natura Conscientiæ impressit intelligentia per crebras meditationes & examinationes perfectius apprehendit.

VIII. Sapientia est habitus theoreticus, cognoscens veritatem Objecti nobilissimi, h. e. DEI.

Hinc Gentiles Metaphysicam suam seu Theologiam naturalem dixerunt Sapientiam, ac in ea constituerunt SUMMUM BONUM THEORETICUM.

IX. Scientia est habitus theoreticus, cognoscens & demonstrans objectum minus nobile h. e. Creaturas.

Hic potissimum eminent discipline physica.

X. Prudentia est habitus practicus, qui versatur circa agibile nobilissimum, h. e. quod DEO placet.

XI. Ars est habitus practicus, qui versatur circa agibile minus nobile, quod bona præsta

stat secundaria, e. g. *ars edificandi, pingendi, coquendi.*

XII. Virtus Moralis est *HABITUS ELIGENDI, QUÆ DEO PLACENT, ET REJICIENDI, QUÆ DEO DISPLICENT.*

XIII. Non dissidet definitio Aristotelis: *VIRTUS EST HABITUS ELECTIVUS IN MEDIOCRITATE CONSISTENS, SECUNDUM RATIONEM RECTAM.*

Mediocritas enim sive rectitudo rationi recte conveniens, refertur ad voluntatem DEI, qui legem suam ratione rectâ proposuit.

XIV. Ceterum ad Virtutem cognoscendam tria requiruntur.

OBJECTUM, cui introducitur mediocritas, *NORMA*, seu dictamen rectæ rationis, secundum quam judicatur mediocritas.

CAUSA DIRIGENS, seu Prudentia, quæ normam cum objectis decenter comparat.

XV. Objectum Virtutis, circa quod videlicet versatur, est triplex; *EXTERNUM, INTERNUM, MEDIUM.*

XVI. Objectum externum sunt *RES*, omnia bona vel mala quæ nos movent, & *PERSONÆ*, homines, in quibus vel bonum & malum hoc reperitur, vel quæ ad boni & mali fructum aut amissionem qualitercunque concurrunt.

Inde habemus objectum REALE, e. g. in liberalitate pecuniam, & PERSONALE, in eadem virtute hominem accipientem.

Sed duplicis hujus Objecti solidiorem notitiã exhibebit Caput V. quod agit de speciebus virtutum.

XVII. Objectum internum est certus AFFECTUS ab objecto externo excitatus.

e. g. cupiditas pecuniæ. Hujus autem objecti melior applicatio sperabitur Capite sequenti, quod Affectuum naturam ex professo declarat.

XVIII. Objectum medium est ipsa ACTIO; quæ Affectum velut cum Objecto externo conjungit, sive sit positiva, erogare pecuniam, sive negativa, non erogare pecuniam.

De Actionum natura & differentia nonnulla diximus Capite I.

XIX. Pergimus ad Normam seu ad RATIONEM RECTAM, secundum quam ex Aristotelis etiam definitione, concipi debet mediocritas.

XX. Et recta quidem ratio, quod sæpe monuimus, denotat honestatis dictamen nostris mentibus inscriptum, instar legis, velut sub clausula pœnali, necessitatem injungens agendi vel omittendi.

XXI. Duo igitur in hoc dictamine reperiuntur, COGNITIO & OBLIGATIO,

XXII.

XXII. Cognitio est prior actus Conscientiæ antecedentis, cujus supra fecimus mentionem *Cap. I. §. 44. & hoc capite. §. 7.*

XXIII. Obligatio est alter actus ejusdem conscientiæ, quo respectu doctrinam moralem vocamus de *OFFICIIS*, i. debetis per hoc dictamen injunctis.

XXIV. Interdum hoc dictamen vocatur & libri, de hoc argumento concepti, inscribuntur: *De Jure Natura & Gentium, De eo quod justum est &c.* DEUM enim cognoscit legis latorem, & hinc, qui actiones ad hanc normam comparat, ac undiquaque cum lege consentit, vocatur *JUSTUS*, ac ipsius Virtutis Synonymum esse dicitur *JUSTITIA UNIVERSALIS. vid. Cap. V. §. 24.*

XXV. Restat Actionum directrix *PRUDENTIA* superius §. X. descripta quidem, sed nunc in ordine ad hoc dirigendi officium accuratius inspicienda.

XXVI. Communiter autem definitur *HABITUS CUM RECTA RATIONE ACTIVUS CIRCA EA, QUÆ HOMINI BONA VEL MALA SUNT.*

XXVII. Quasi dicas, perfectum intellectus usum, quatenus applicatur ad actiones, quæ moralem sive bonitatem sive malitiam in se continent.

XXVIII. Magnum ipsi subsidium accedit a *SOLERTIA*, seu acumine naturali; quod tamen cum ipsa prudentia confundi non debet.

XXIX.

XXIX. Ab hac autem Prudentia iudicatur **MEDIOCRITAS**, h. e. Rectitudo, ne appetitus vel actus ad excessum & defectum inclinēt.

Sensum agnoscimus moralem, *ubi medium dicitur, quod temperatum & satis est, ne habet nimium vel parum; non mathematicum, ubi canthari totius medium est dimidius*

XXX. Istud quomodo fiat intelligitur si Prudentiæ triplex officium expendamus versatur enim

circa normam seu dictamen, **EXPLICANDO**;

circa actiones, **APPLICANDO**;

circa affectus, **TEMPERANDO**;

XXXI. Dictamen explicatur, dum prudentia sedulo investigat Legis sensum, Rationem & obligationem, *quæ singula paulo clarius occurrent Capite VI. §. 24. seqq.*

XXXII. Pertinet huc **ÆQVITAS**, seu legis admodum rigidæ mollior interpretatio: cui opponitur tum **SUMMUM** jus s. nimius rigor, *si quis puerulum furtivum condemnet;* tum **CALUMNIA** s. legis in sensum alienum detorsio: *ut si dicas, diem Sabbathi sanctificandum, sed libidinibus impendi posse noctem vel antecedentem vel subsequenter.*

XXXIII. Alterum Prudentiæ officium est Actiones applicare seu quod clarius dici potest, ad suas circumstantias decenter examinare.

C

XXXIV.

XXXIV. Et Circumstantiæ quidem continentur hoc versiculo.

Quis? quid? ubi? quibus auxiliis cur? quomodo? quando?

XXXV. Demus exemplum. Si quis scire velit, an bibere sit licitum? responderi nihil potest, antequam prudentia suis defungatur questionibus.

Quis? sanus an agrotus? pauper an dives? dominus an servus? otiosus an occupatus?

Quid s. quod objectum? an vinum? cerevisiam, aquam, vinum, adustum?

Ubi? an in convivio honorato? an in popinis & fornicibus?

Quibus auxiliis? an vinum furto surreptum? an aliena pecunia & sumptibus alende familia necessariis comparatum?

Cur? an ut levetur sitis? an ut voluptati vel heroica scilicet inter combibones gloria satisfiat?

Quomodo? an levi sorbitione? an belluino haustu? an e poculis vel calceis?

Quando? an tempore prandii vel contionis vel negotii publici?

XXXVI. Istæ circumstantiæ sunt triplices, ac in judicanda tum bonitate tum malitia diversum habent effectum.

XXXVII. Aut enim ipsum actum SPECIFICANT, h. e. ut eundem vel pro virtute vel pro vitio habeamus, efficiunt.

Cir-

Circumstantia Cur? & quibus auxiliis? in elemosyna Virtutem arguit, si detur sublevandi hominis causa, & adhibeatur pecunia honeste acquisita: sed vitium est, si vel detur jactantia causa, vel adhibeatur pecunia furto acquisita.

XXXIIX. Aut *AUGENT* vel *MINUUNT*, la, e, Virtutem vel vitii culpam reddunt sive majorem sive minorem.

Amicum pecuniâ sublevare, virtus est: sed hoc si fiat in casu presentissime necessitatis, aut ubi nos ipsos propria deterrere possit egestas: virtuti accessit augmentum per circumstantiam Quando?

XXXIX. Aut ipsum actum *CONCOMITANTUR*, ut nec boni nec mali quicquam conferant.

Sic hominem verberare malum est: an autem id faciat dextra vel sinistra, an hoc faciens vestem gerat albam aut nigram, an versetur in hypocausto vel in cubiculo, parum refert,

XL. Restat *Temperatio* seu *mediocritas AFFECTUUM*, dum *Prudentia* nos eo deducit, ut bona decenter & moderatè concupiscamus, mala externa decenter & moderatè refugiamus.

XLI. Sed *Affectuum* perspiciendorum tanta est utilitas ut eandem reserveimus peculiari capiti, Nunc ubi *Virtutem* in essen-

tia cognoverimus, aliqua restant ad earundem existentiam pertinentia. Nam alias Virtutes aliis esse nobiliores, in ipsa praxi patet.

XLII. Accedit enim primo nobilitas **OBJECTI**.

Deum colere nobilius est, quam hominem; Principem defendere nobilius quam rusticum;

XLIII. Alia nobilitas est **CIRCUMSTANTIARUM**, vid. thes. 36. alia vicissim **SUBJECTI** seu hominis, cujus Affectus vel magis vel minus sunt temperati.

XLIV. Habemus igitur **SEMIVIRTUTEM**, quæ velut dispositio ad suum habitum eligit quidem honesta, sed cum aliqua difficultate seu carnis lucta.

XLV. Habemus **VIRTUTEM**, quam dicimus **COMMUNEM**, cum nihil amplius licitum est reclamanti appetitui.

XLVI. Habemus Virtutem **HEROICAM**, quæ ob nimiam suam sublimitatem extraordinariam quandam **DEI** cooperationem arguit.

Sic Josua erat heroicè fortis, Josephus heroicè castus.

Cui quidem opponitur **BESTIALITAS**, cum quis pro incarnato velut Diabulo se gerit.

XLVII. An vero quis in hac rerum imperfectione progredi quæat ultra statum semivirtutis; &annon boni sumus comparatè po-

pétius h. e. malis meliores, quam absolute optimis meliores, sua dubitare non potuerunt Ethnici, dubitant tamen Christiani.

XLVIII. Proinde distingui debet status duplex: *IDEALIS*, qui ex legis norma iudicat, quid secundū ejus rigorem à nobis fieri debeat.

XLIX. *POSSIBILIS*, qui ex hominum corrupta conditione iudicat, quid a nobis præstari, vel per æquitatem iudicis exigi possit.

L. Felices tamen Christiani qui statum idealem justitiæ, si non propriis meritis, Christi tamen beneficio, ac per ejus imputationem consequuntur.

CAPUT. IV.
DE NATURA
AFFECTUUM.

I.

Affectus sunt motus facultatis appetentis, qui oriuntur ex cognitione boni vel mali.

II. Isti vero triplicis sunt generis. Aut enim sunt *BONI*, qui oriuntur è cognitione boni vera & ordinata, ac à prudentia diriguntur & comprobantur.

III. Aut sunt *MALI*, qui oriuntur è cognitione boni falsa & inordinata, ac a prudentia extinguntur.

IV. Aut sunt *INDIFFERENTES*, qui oriuntur a cognitione boni dubii, ac a prudentia temperantur, seu in mediocritate conservantur.

C 3

V. Boni

V. Boni Virtutem necessario comitantur, & a præcipuis ejusdem adjunctis **VOLUPTATE & AMICITIA** proveniunt.

VI. Voluptatis comes est **AMOR VERITATE & PARRHESIA**: quippe qui non nisi laudabilia facit, nullius testimonium aut judicium exhorrescit.

VII. Voluptatis & amicitiae junctim sumptæ comes est **VERECUNDIA**, h. e. honestus (*non tristis aut infelix*) timor dedecoris, vel potius ignominiae cautio tum nostri causa ne subeamus opprobrium, tum aliorum quos in scandalum abripi nolimus Pertinet huc vitandæ ad peccatum occasionis studium.

VIII. Amicitiae comes est **CONGRATULATIO**, conjuncta cum benefaciendi & consulendi studio, quæ gaudet internis & externis aliorum bonis.

IX. Huic adest **MISERICORDIA**, s. dolor de aliorum infelicitate, quæ judicamus indignos vel per debilitatem inferiores, conjunctus cum desiderio juvandi.

X. Succedit **INDIGNATIO** s. dolor (*non infelix, sed justus & ipsi dolenti probatus*) tum ob aliorum delicta commissa, quibus **DEUM** offenderunt, suamq; salutem prodegerunt; tum ob præmia, minus ex æquo distributa.

XI. Indignatio hæc, quam diu meliorationis aliqua spes super est, vitia potius tangit, quam personas, adeoque dicitur **ZE-LUS**

LUS cum *TOLERANTIA* infirmorum conjunctus; si tamen ad extremum pervenerit malitia, dicitur *ODIUM* gaudens tandem meritis supplicii exterminari malitiosos *DEI* & hominum inimicos.

XII. His affectibus *Prudentia* nihil adhibet nisi cautelam, ut ipsius *Virtutis* comites a fallacibus intempestivorum raptum comitibus segregare discamus.

Vitium enim libenter induens virtutis habitum, putorem actionis honesta pro verecundia, propensionem in maleficos pro misericordia, iracundiam pro indignatione honesta invidia pro zelo venditare conatur

XIII. Affectus in se mali, *Vitium* necessario comitantur, & præcipuis ejusdem adjunctis *DOLORE* & *INIMICITIA* proveniunt.

XIV. Pudibundi doloris comes est *MENTIENDI STUDIUM*, quod testibus & iudicibus undiquaque fucum facere conatur.

XV. Desperatum hunc dolorem & inimicitiam comitatur *IMPUDENTIA*, seu peccandi licentia, quæ negatis undique præmiis nec honoris proprii, nec alieni scandali rationem habet; ac adeo gaudet offerri varias peccandi *OCCASIONES*.

XVI. Inimicitia præcipua comes est, quæ vacatur *ἐπιχρηστικότητα*, quæ non solum gaudet aliorum malis externis, incendiis, rapinis, cædibus, morbis supplicii; sed etiam malis moralibus, ut scabiosus alicui libenter affricet contagium.

XVII. Conjuncta hæc est cum auxiliandi morositate, quin & infidiosa verlutia, quæ consilii loco fraudes objiciat.

XVIII. Nec abest *INVIDIA*, quæ reliquorum felicitatem præcipue bonorum iniquis oculis adspicit, & ad arrodendam eorum famam s. *CALUMNIAM* & *CAVILLATIONEM* facillimè propellitur.

XIX. His affectibus Prudentia medetur, si eum ipsis vitiorum radicibus pessima simul germina prorsus extirpet: nec sub virtutum habitu quosdam fallere patiatur.

XX. Restant Affectus indifferentes & corrigendi, quos consideramus tum respectu Objectorum, tum respectu Operationum.

XXI. Objecta quæ movent appetitum, sunt omnia bona & mala præsertim Corporis & opinionis superius enumerata.

Equidem excludi penitus nolim animi præcipua bona velut eruditionem & artem. Multi enim affectibus accensent ADMIRATIONEM, & quæ ex admiratione nascitur, SCIENDI CUPIDITATEM.

XXII. Interim eorum insignis est diversitas. Aut enim in excessu vel defectu vitiosam turpitudinem arguunt per se, ut *cupititas Venerris, potus, pecunie, &c.*: aut in excessu vel defectu vitium arguunt per accidens. *Sic excedere in spectandis hortis, audiendis cantilenis, celebrandis saltationibus &c. non est malum per se, sed*

*sed quatenus vel pecunia vel temporis iactura
vel impetivum gloria studium subest.*

XXIII. Prioris Generis affectus respexit
Aristoteles, cum enumeraret 1. Timorem
mali, 2. Cupiditatem voluptatis corporeæ 3.
Cupiditatem pecuniæ. 4. Cupiditatem ho-
noris 5. Cupiditatem vindictæ. 6. Studium
complacendi per sermonem.

XXIV. Omisisse videtur affectus hoc lo-
co nominandos: quos tamen facile retule-
ris ad classes jam designatas.

*Cupiditas otii pertinet ad corporis voluptatem
Cupiditas Libertatis & Existimationis per-
tinet ad honorem.*

Sciendi Cupiditas, cujus excessus insanam
parit curiositatem, vel indirectè pertinet
*ad studium honoris, vel directè novam
requirit classem, si enim corporis volup-
tates peculiari referuntur classe, absurdum
quoque non fuerit animi voluptates indiff-
rentes sigillatim nominare.*

XXV. Sed omnes istæ Cupiditates, cujus-
cunque demum objecti notitia moveantur,
varios & plane distinctos habent motus, quos
pro diversitate circumstantiarum deprehen-
dunt.

XXVI. Si enim offeratur objectum bonum,
enascitur.

Desi-

Desiderium, quando cognoscitur,

Lætitia, cum speratur vel possidetur.

Timor, dum imminet jactura vel immixtio.

Tristitia, dum negatur vel eripitur.

Odiū adversus eos, qui nos impediunt.

Amor erga singulos qui promovent.

Propensio in omnia, quæ affectum sollicitans

Sic libidinosus libris & picturis, quin & ad-
spectu non profuturo gaudet.

XXXVII. Vicissim si objectum sit malum,
enascitur.

Aversatio, dum cognoscitur,

Metus, dum imminet.

Tristitia & dolor, dum abest, magis dum e-
desse perseveret.

Lætitia, dum speratur vel impetratur mutas-
tio in melius.

Odiū adversus promoventem,

Amor erga impediendum.

XXXVIII. Et inde cognoscitur, quam facilis
detur transitus ex uno vitio ad aliud.

Pamphilus amore correpius illicitam querit
luptatem. Parentibus, si dissuadent, non obe-
dit; Amicis id impediētibz irascitur &
vindicta studet; vindictæ causa sæpe non est
fortis aut justus; abolendæ sollicitudini sit
ebrius; corrumpendis pecunia ministris fur-
to, rapinis fraudibus habet opus &c.

XXXIX. Jam vero patet, quæ affectum do-
ctrina sit Oratoria, quæ moralis. Nam ora-
tora

toria præcite rem habet cum affectuum operationibus; Doctrina moralis in ipsas inquirat cupiditates.

Oratoriapro diversitate argumenti satis habet auditoribus temporariam instillare letitiam, tristitiam, metum, spem &c.

Sed Philosophia moralis id agit, ut corrigatur objectorum appetitus. Inde parum curat, quomodo corrigi debeat lætitia vel tristitia, spes vel metus, odium vel amor &c. Et qui hoc in genere multas passim regulas conceperunt, Oratores potius vel Poetas, quam Philosophos appellari velim; nam si quis affectum principalem correxerit, ac in ordinatum appetitum in ordinem redegerit, ultro cessat nimia lætitia, nimius metus &c.

XXX. Videndum igitur, quod capite superiore promissimus, quomodo prudentia principalem affectum velut operationum adeo diversarum radicem, in statum mediocritatis seu rectitudinis reducat.

XXXI. Id quod fieri solet: sublevando nostram INFIRMITATEM, & corrigendo nostram OPINIONEM.

XXXII. Infirmitas nostra duplex est. Primo enim tolerare non possumus vel præsentiam mali nobis contrarii, vel absentiam boni nobis desiderati. Prudentia igitur introducit TOLERANTIAM s. PATIENTIAM, quam diceres prudentem doloris contemptum, cum spe melioris status conjunctum.

XXXIII.

XXXIII. Deinde medium servare non possumus, cum liberior adest **OCCASIO**; opus igitur est **CONTINENTIA** s. **ABSTINENTIA**, quam, diceres prudentem boni presentis contentum, eum spe boni melioris conjunctum.

*Et hoc est Epicteti symbotum **SUSTINE ET ABSTINE**, quo totam complexus videtur Prudentiam.*

XXXIV. Optimus vero sperabitur successus, si corrigatur **Opinio**.

Aut enim nos occupat falsa **PERSVASIO**,

Aut negligimus **CIRCUMSTANTIAS**,

Aut minus rectè judicamus de **EXTREMIS**.

XXXV. Persvasio est, dum bona & mala credimus majora, quam par est, vel etiam pro inepta **STUPIDITATE**, nec boni nec mali veram conditionem judicamus.

Exinde judicatur vitiorum excessus & defectus.

Avaritia laborat solito pecunie tanquam boni maximi desiderio; prodigalitas stupido pecunie contemptu.

XXXVI. Hic prudentia suppeditat initio **DOCTRINAM** de bonorum usu & Abusu vid. Cap. II. § 18. seqq. deinde quærit, quàm Bona sint **VERA** vel **POSSIBILLA**; tandem subjicit **CONSILIUM** adversus Philautiam. Ubi enim hæc inclinatur in desiderium aut in contemptum, ad alteram partem inclinatur prudentia.

e.g. Philavisa in fortitudine magis inclinatur in metum ergo prudentia magis spondet scientiam. Neque turbatur Mediocritas, si prudentia sit excessiva vel defectiva vicinior: quod enim in vehiculis ad lapsum inclinatis probatur, pondere in alteram partem directo, servari solet æquilibrium.

XXXVII. CIRCUMSTANTIAS negligimus, præsertim an Objectum desideratum sit licitum vel illicitum.

Modicè bibens peccat si vinum furto sit surreptum: Modica Venus apud uxorem alienam excessus est &c.

XXXVIII. De EXCESSU minus rectè judicant varii generis homines. Aliqui enim excessum vel defectum, velut rem minus turpem vel periculosam contemnunt.

XXXIX. Eos decipiunt PRÆJUDICIA, ut quicquid ab aliis pulchrum judicatur, non dubitent amplecti.

Inter aulicis ebrietas, inter milites rapina tanquam res indifferens æstimatur: & est Gallicus scriptor, qui Principum libidines nominat imperfectas virtutes.

XL. Cum hac superstitione convenit famosus in morali doctrina PROBABILISMUS, dum nonnulli statuunt, actionem in se malam salva conscientia suscipi posse, si duas vel plures allegare queat scriptores, qui affirmaverint.

XLI.

XL I. Aliqui vitii in esse credunt malitiam externam tantum & politicam, quod sic intelligi debet.

XLII, Malitia externa & politica est, quæ adversatur hominum existimationi, & hominem reddit contemptum, salvâ læpe ipsius conscientia.

Sic Garrulus qui non altero fallendo, sed imprudens effudit arcana. stultius quidem habetur, & ad conversationem inutilis; non autem malus, qui cauterium gerat in conscientia.

XLIII. Malitia interna s. moralis est, quæ hominem reddit malum, & a DEO aversum.

Furi, homicidæ adultero conscientia dicitur, quod a supremo Judice timeri debeat.

XLIV. Jam aliquos occupavit hæresis ea moralis, quæ dicitur **INDIFFERENTISMUS**, quasi nihil sit in sua natura malum vel bonum, nisi quatenus externa lege iustum vel prohibitum sit.

XLV. Aliqui per negligentiam peccant, & quoniam Aristoteles virtutes suas ad politicam magis applicuit, quam ad conscientiam, satis habet in peccatis arguere absurditatem civilem.

Timiditas vitium est quia contemptum publicum affert.

Prodigalitas vitium est, quia paupertatem attrahit.

XLV. Indg

XLVI. Inde si concocerint externum hunc contemptum satis bene credunt agi cum conscientia.

XLVII. Nominari hoc loco possunt Auctores PECCATI PHILOSOPHICI nuper excogitati, qui dixerunt, Peccatum in illo qui DEum vel ignorat, vel de DEO actu non cogitat, esse quidem grave sed non esse offensam DEI quæ turbet amicitiam Dei.

XLVIII. Interim falsis omnium opinionibus succurrens Prudentia, quantum nos virtutes cum Deo jungant, quantum ab eo nos vitia separent, exponit.

XLIX. Virtus enim honestum semper habet finem, qui vel ad demerendum proximum velut amicum DEI, spectat.

L. Ex adverso vitium eo tendit, ut Deum violet, vel directè *blasphemia*, vel indirectè, lædendo ejus amicum: *homicidium*, vel invertendo ejus finem & voluntatem in lege expressam, *spurcicies*.

LI. Et hæc est ea moralitas, quam invirtutum & vitiorum Judicio necessariam timidè quæsierunt Gentiles felicius assequuntur Christiani.

Gentiles credunt, Fortitudinem nos conjungere cum Deo, quoniam suscipit Religionis defensionem; Christiani conjunctionem inveniunt aliquanto propiorem: quippe fortis est, qui rem honestam Deo, gratam suscipiens, DEI
præ-

presentia & auxilio fretus, præter ipsius voluntatem nihil accidere posse persuadetur.

Sed ista persequi tempestivum est, cum ad ipsam mediorem & legum tractationem ordo nos deducit.

CAPUT. V.

De Speciebus,

VIRTUTUM

I.

PAucas Virtutes recenset Aristoteles, & eum secuti tantum non omnes Ethici, cur tamen id fecerit hic antecessor, vel cur hodiernum consentiant affectu, videndum est.

II. Video, quid Aristotelem excuset, vel rigidiori censura paulum eximat: nam revelationis lumine destitutus quasdam neglexit virtutes, præsertim quæ pertinent ad tabulam Decalogi primam.

III. Deinde quod Ethicam & Politicam haberet pro eadem disciplina, mirum non est, honestatis politicæ & externæ potius quam moralis & internæ rationem habuisse.

IV. Probari tamen debet ejus studium, quod Virtutes potissimum observaret eas, quæ affectibus maxime periculosis medelam afferre sonarentur.

Actum

Metum & contemptum periculi ad mediocritatem redigit FORTITUDO.

Cupiditatem & contemptum voluptatis corporeæ TEMPERANTIA.

Cupiditatem & contemptum pecunie LIBERALITAS & MAGNIFICENTIA.

Cupiditatem & contemptum honoris MODESTIA & MAGNANIMITAS.

Cupiditatem & contemptum vindictæ MANSVETUDO.

Studium vel contemptum existimationis quatenus obtinetur per sermonem, VIRTUTES HOMILETICÆ.

Omnes hos affectus conjunctim sumptos & strieto aliquo debito comparatos JUSTITIÀ particularis.

V. Neque improbari debent successores, quibus ordo fuit servatus. Nam sufficit in hoc studiorum moralium vestibulo cognoscere Virtutis naturam. Inde qui paucâs tum definire tum ad Objecta sua decenter accommodare didicerit, nunquam hærebit in reliquis virtutibus, quas exhibet Theologia moralis.

VI. Species igitur jam designatas persecuturi, satis habebimus singularum virtutum actiones & affectus ad excessum vel defectum proclives annotare.

Nam ipsa moralitas h. e. honestas & obligatio pertinent ad Doctrinam de MEDIIS.

D

VII. Vir-

VII. Virtus quæ mediocritatem servat circa metum & contemptum periculi dicitur **FOR-
TITUDO.**

*Equidem fortitudo rectè vocaretur Virtus
• servans mediocritatem in defensione liber-
tatis & securitatis: qui tamen honestum
hunc impetum plerumque turbant pericula
non certa quidem, quæ vexant patienti-
am, sed timenda tamen & possibilia: maxi-
mum ab hoc affectu venit impedimentum.*

VIII. Ea, si spectes duplicem hominum in civili societate viventium conditionem est duplex, **BELLICA**, cujus actiones sunt *hostem aggredi vel non aggredi, vim sustinere vel fugere.*

CIVILIS s. **TOGATA**, cujus actiones sunt *consulere, monere, contradicere, damnare, partium studia, præsertim honestiorum, non negligere &c.*

IX. Affectus præcipuus est Metus periculorum, in Bello, *depredationum, vulnerum, captivitatis mortis*, in pace, *dignitatum, opum, amicorum, jactura*, quem si habeas nimium, Fortitudo deficiens degenerat in **TIMIDITATEM.**

X. Alter affectus est periculorum contemptus, qui cum est nimius, fortitudo excedens degenerat in **AUDACIAM.**

XI. Virtus, quæ mediocritatem servat circa cupiditatem & contemptum voluptatum
gestu

gestu vel tactu percipiendarum est TEMPERANTIA, vel speciatim, quæ cibum cupit moderatum, FRUGALITAS, quæ potum, SOBRIETAS, quæ Venerem, CASTITAS Singularum Actiones, quæ tum ex fine, tum ex objecto legitimo judicantur, consistunt tum in fruendo tum abstinendo.

XII. Affectus præcipuus est voluptatum Cupiditas, quæ cum est nimia degenerat in VORACITATEM, BIBACITATEM, s. ebriositatem (*cum qua confundi non debet actualis Ebrietas*) & SALACITATEM.

XIII. Alter Affectus est Voluptatum contemptus, tum naturalis, quem rarò deprehendimus, ut defectus hic generali vocabulo dicitur STUPIDITAS; tum voluntarius magis quidem obuius, unde nascitur delicatum & superbum voluptatis velut parum convenientis FASTIDIUM.

Sed Stupiditati non accensetur contemptus seu neglectus heroicus, qualem in se junis & in abstinencia Vini vel Veneris aliqui probaverunt.

XIV. Virtus quæ mediocritatem servat circa cupiditatem & contemptum pecuniæ s. divitiarum dicitur vel LIBERALITAS vel MAGNIFICENTIA.

XV. Magnificencia versatur circa pecuniarum sumptus magnos, qui cadunt in hominem sublimi reipubl. loco constitutum (est quæ virtus magis politica, cujus actio-

nes sunt *adificare templa, castella, ludos edere publicos apparare nuptias, exequias, triumphos &c.*) ac habet in excessu LUXUM, in defectu SORDITIEM.

XVI. Liberalitas cadit in quemlibet privatum ac distinctim concipitur.

1. cum erogat pecuniam, *ubi vocatur LIBERALITAS.*

2. cum aſervat, *ubi vocatur PARSIMONIA.*

3. cum acquirit & accipit & corrigere videtur neglectum, vel proprii vel alieni commodi: *quo sensu refertur ad JUSTITIAM PARTICULAREM infra declarandam.*

XVII. Affectus præcipuus est opum s. pecuniæ cupitas, cuius excessus degenerat in Liberalitatem deficientem, quem privativè diceres ILLIBERALITATEM positivè s. contrariè oppositam AVARITIAM.

XVIII. Alter affectus est pecuniæ superbus vel nimium simplex contemptus, qui degenerat in liberalitatem excedentem s. PRODIGALITATEM.

XIX. Refertur huc OFFICIOSITAS, quæ non tam exercetur in dando, quam in faciendo; si tamen ideò quis facere dubitet quod præmium non offeratur, stimulum habet Avaritiam, & correctio pertinet ad Liberalitatem.

Namper inde est, sive des decem thaleros sive præ

prestes officium ab alio totidem thaleris redimendum.

XX. Si tamen officia detrectes, ex superbia vel ignava morositate, vel nimium sis officiosus, e simpliciore complacendi studio virtus hæc a liberalitate distinguitur, nec apud Aristotelem est expressa.

Confluxus Liberalitatis & Officiositatis dicitur HOSPITALITAS.

XXI. Virtus quæ mediocritatem servat circa cupiditatem vel contemptum honoris dicitur MODESTIA vel MAGNANIMITAS.

XXII. Et Magnanimitas quidem cadit in homines, qui pro meritis (*prudentiæ opum, natalium*) possunt adspirare ad dignitates in rep. sublimiores, (estq; virtus politica, cujus actus sunt *ambire, accipere, gerere, deponere, recusare, &c.*) & habet in excessu SUPERBIAM, in defectu PUSILLANIMITATEM.

XXIII. Modestia cadit in homines honoribus modicis afficiendos: quæ tamen a sensu politico redacta ad moralem dicitur HUMILITAS, seu Virtus servans mediocritatem circa captandam inter homines existimationem & prærogativam. Actiones sunt *aliorum laudes & adulationes examinare, honores & titulos oblatos accipere, excusare, detrectare.*

XXIV. Affectus primarius est cupiditas ho-

noris, quæ cum est nimia, degenerat in vitium, quod politice dicitur **AMBITIO**, moraliter **SUPERBIA**.

XXV. Alter affectus est timidus aut imprudens, (*forte & superbus*) honoris contemptus, qui parit **OBSCURITATEM**, s. nimiam humilitatem.

XXVI. Virtus quæ mediocritatem servat circa cupiditatem vel contemptum vindictæ, dicitur **MANSVETUDO**,

XXVII. Si distinguas iram magnam, qualis cadit in homines, penes repp: constitutos, non incommodè (quod in Liberalitate & Modestia observatum est) vocaretur **CLEMENTIA**.

XXVIII. Actiones Mansvetudinis, quæ tum ex fine tum ex Objecto licito judicantur, sunt *irasci, non irasci, vindictam expetere, mitigare, remittere, injuriarum oblivisci &c.*

XXIX. Affectus præcipuus est Ira s. Vindictæ cupiditas, cujus excessus degenerat in vitiosam **IRACUNDIAM**.

Cum ea excedit, ipso modo vocatur EXCANDESCENTIA, cum sensu ACERBITAS, cum intentione s. vindictæ nimio studio ATROCITAS.

XXX. Alter Affectus est timidus vel abjectus vindictæ contemptus, quo degenerat defectu suo in **LENTITUDINEM**.

XXXI. Sequuntur nunc Virtutes **HOMI-**
LE-

LETICÆ, quæ mediocritatem servant in studio complacendi hominibus per sermonem, ac in tres dividuntur species.

XXXII. Primo enim libenter loquimur de nobismet ipsis : cujus mediocritatem servat *VERACITAS*. Excessus, cum nobis tribuimus *majora*, vel quæ non habemus, dicitur *FACTANTIA*, defectus, dum vel prorsus aliqua nos habere negamus, vel *minora* tribuimus, dicitur *DISSIMULATIO*.

NB. Confundi non debet *Veritas*, quæ oppositæ habet *Mendacium*, & est adjunctum *Virtutis*, vid. Cap. IV. §. 6. & 14. nec etiam *Veritas iustitiarie*, quæ suum cuiq; dicit & apud *Politicos* dicitur *Taciturnitas*, habens in excessu *Garrulitatem*, in defectu *pertinacem tacendi* & *dissimulandi morositatem*.

XXXIII. Deinde libenter loquimur seria, quæ placeant cæteris : quibus mediocritatem affert *COMITAS*, habens in excessu *ADULATIONEM*, in defectu *MOROSITATEM*.

XXXIV. Tandem libenter loquimur jocosa vel ridicula, quæ placent cæteris : ubi mediocritatem servat *URBANITAS*, habens in excessu *SUCURRILITATEM*; quæ blasphemis saryricis & obscœnis sermonibus indulget, in defectu *RUSTICITATEM*.

XXXV. Ast revera Virtutes has dixeris *politicas* : si enim aliqua intercedit

moralitas ad conscientiam pertinens, ja-
stantia & adulatio corriguntur a modestia,
obscœna scurrilitas a castitate, satyricum vin-
dicandi studium mansuetudine.

XXVI. Restat **JUS TITIA**, quæ virtus est
servans mediocritatem in eo, quod **SUUM**
CUIQUE TRIBUT.

XXXVIII. Communiter unum opponitur ex-
tremum **INJUSTITIA**: quo ipso enim uni mi-
nus tribuitur, alteri tribuitur plus: *emptor*
librum uno thalero æstimatum duobus emens;
sibi tribuit minus, emptori plus; emens dimidio
thalero, sibi tribuit plus, venditori minus.

XXXVIII. Videndum tamen in hoc actu,
quæ sit intentio primaria, quod consequens
secundarium: duplex enim affectus ad hanc
injustitiam nos propellere potest.

XXXIX. Prior Affectus est **PHILAVTIA**
s. studium nostri vel personarum nobis utili-
tate & jucunditate conjunctarum cujus abu-
sus degenerat in **NEGLECTUM PROXIMI**,
qui minus alteri tribuit quam ipsius est.

Jam itelligi potest, cur superius §. IV. dictum
fuerit, in justitia requiri moderationem
omnium affectuum, conjunctim sumptorū.

XL. Alter Affectus est **PHILANTHROPIA**,
s. studium proximi: quod cum est nimium,
emergit **NEGLECTUS SUI**, qui proximo plus
tribuit, quam ipsius est.

XLI. Cœ.

XLII. Cæterum, quod quisque SUUM vocare solet tale est.

JURE STRICTO, quod non solum obligat in conscientia, sed etiam allegari potest in foro humano. *Sic venditor ab emptore jure stricto postulat pecuniam.*

JURE LAXO, quod obligat in conscientia, non autem in foro humano: *peccatum est, egentibus eleemosynam negare, nemmo tamen avarum patrem familias ideo trahere potest ad judicem.*

XLII. Jam Virtus, quæ suum cuique tribuit, jure laxo dicitur **JUSTITIA UNIVERSALIS**, omnes in se Virtutes comprehendens. & sequitur duas regulas.

Quod tibi vis fieri, alteri feceris: *huc spectant actus Veritatis, Beneficentiæ Salutationis, Venerationis, præsertim Gratiæ, quæ nomen amittit, si ad jus strictum velut expressum debitum revocetur.*

Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: *ut adeo caveatur læsio alterius per negligentiam s. culpam, & per dolum malum b. e. injuriam fame vel corpori illatam, per damnum facultatibus datum.*

XLII. Eadem hæc Justitia, cum refertur ad Objectum personale, cui certis officiis & amandi debitis sumus obstricti, vocatur **PIETAS**.

Qui DEO suum tribuit, Pius est erga DEUM,

Quæ in Magistratibus, Parentibus, Benefactoribus suum tribuit, speciali nomine Pius erga hos vel illos &c.

XLV. Cæterum Virtus, quæ suum cuique tribuit jure stricto, dicitur **JUSTITIA PARTICULARIS**, & occupatur in **DISTRIBUENDO** in **COMMUTANDO** in **PUNIENDO**.

XLV. Justitia **DISTRIBUTIVA** suum cuique tribuit cum totum aliquod dividi debet in multas, ac habet respectum personarum s. meritorum.

Dum inter cives distribuendi, sunt honores, publici majores & minores, dum præda dividitur vel civibus vel militibus; dum tributa majora vel minora pro modo facultatum imponuntur.

XLVI. Justitia **COMMUTATIVA**, suum cuique tribuit in contractibus, nullo personarum respectu.

Sic Princeps offerens tres thaleros accipit panni tres ulnas; totidem pro hac pecunia rusticus accipit.

XLVII. Justitia **PUNITIVA** suum cuique tribuit in decernendis pœnis: quæ personatum habet respectum in exæquatione, e. g. si nobilis & rusticus eandem perferrent pœnam, magis ea doleret Nobili; personarum non habet respectum in ipsa punitione: nam quantum quis peccavit, tantum debet dolere.

Atqui hanc referunt ad Commutativam; omne enim delictum puniendum, videtur arguere contractum non voluntarium quidem & ex consensu, sed invitum & ex maleficio.

XVIII. Si iudicium interponere nostrum debeamus, sciendum est Virtutes haberi **GENERALES**, quæ pertinent ad omnes homines, **SPECIALES**, quæ pertinent ad homines in certo statu viventes.

Sic habemus Virtutes vel doctrinam de officio Sacerdotis, Præceptoris Iudicis, Consulis, Mercatoris, Militis, Opificis, Parentis cujus $\sigma\sigma\gamma\eta$ mediocritatem requirit &c. quod in speciali parte Theologiæ Moralis videri potest.

XLIX. jam tres iustitiæ particularis species magis inclinare videntur in partem specialem: dam distributiva pertinet ad officium Politici, punitiva ad officium iudicis, commutativa ad officium Civis seu Patris familias.

L. Super est tamen Virtus aliqua generalis, quam supra nominavimus in Liberalitate, quæ videlicet suum cuiq; tribuit in accipiendis & pecuniis, & consideratur.

ANTE PACTUM, ut suum cuique tribuatur in contractu juxta regulam: *nemo ex alterius damno debet fieri locupletior.*

POST PACTUM, juxta regulam: *Pacta & promissa sunt servanda.*

MEDIIS.

E Numeravimus Virtutes, qua serie veniunt apud Ethicos. Alias enim accuratior est distributio, si certis clasibus examinentur, quæ pertinent,

ad Officium erga DEUM.

ad Officium Hominis erga semet ipsum.

ad Officium erga Proximum.

ad Officium erga Rempublicam.

ad Officium Hominum erga specialem suam functionem.

II. Quantum verò Prudentia singulas virtutes dirigat, rationis dictamen *EXPLICANDO*, Legem hanc ad officia vel actiones *APPLICANDO*, affectus denibue *TEMPERANDO*, jam supra dictum est.

III. Restat igitur ut vidiamus, quibus *MEDIIS* adjura Prudentia triplici huic muneri satisfaciat. Etsi enim mediorum nomine communiter designantur *LEGES* & *CONSILIA*: parum tamen est, nosse principia Prudentiæ, nisi quomodo principia tractentur, simul in notescat.

IV. Ratio nis dictamen *EXPLICATUR* in certa disciplina, quocunq; demum titulo curiositati novitatisq; studio satisfaciat.

Aliud enim est hujus dictaminis naturale, quod cadit

cadit in omnes ratione præcitos; aliud est ejusdem habituale, quod illis tantum convenit, qui crebris exercitationibus Leges intelligere, nec solum sibi, sed aliis etiam satisfacere didicerunt.

V. Nec obstat simplicem hanc doctrinam à diversis tractari methodo diversa vel etiam, si externam speciem examines, deduci è principiis diversis. Nam quid sibi velit hæc varietas, facile probari potest.

VI. Homo cui dictamen hoc rationis inscriptum est, diverso respectu cognoscitur.

1. ut Agens Superiori subjectum & obligatum.
2. ut Agens cæteris creaturis nobilius.
3. ut Agens rationale, quod non impetum naturæ vel locomotivam, sed intellectum simul & voluntatem apud se deprehendit.
4. ut Agens sibi non sufficiens, alienique subsidii semper indigum.
5. ut Agens in statu corrupto inter alios corruptos collocatum.
6. ut Agens liberum de cujus motu spontaneo creator gaudet. *Hilarem datorem amat DEUS, 2. Cor. 9. 6.*

VII. Inde qui Hominem considerant, ut Agens superiori subjectum, in titium faciunt à Lege, h. e. si Christiani sunt, à Decalogo, si Gentiles, à Dei cujusdam imperio.

Sic

*Sic Lycurgus Apollinem, Numa suam Egeriam,
Socrates suum Genium allegabat, quoties
humanam suam auctoritatem vacillare
posse verebantur.*

VIII. Quæ Hominis nobilitatem prærogativam præ oculis habent si sunt Christiani, malunt præ supponere Notitiam status integri, cui quanto propius accedunt mores nostri, tanto majorem possidere perfectionem vide-
mur.

IX. Qui hominem agnoscunt rationalem, vel a priori procedunt per demonstrationes, Mathematicis alioqui familiares: vel a posteriori, ut observent consensum Gentium: *et si per obscurum est, an Gentes semper consenserint ex ratione recta, nec aliquando se uti fuerint rationem corruptam: quod e publicis Gentium atrociniis patet.*

X. Qui hominem adspiciunt vel ut sibi non sufficientem, pro primo principio agnoscunt socialitatem, cujus instinctu animal hoc Politicum variis cum alio vinculis sese committit.

XI. Qui statum corruptum respiciunt, facile ad absurdam hanc speculationem prolantur, ut primum principium dicant Bellum contra omnes, ac adeo Legum observantiam ex inevitabili potius necessitate, quam ex ipso decore & honesto deducunt.

XII. Tan-

XII. Tandem qui hominis libertatem in aliquo pretio habent, ad AMOREM provocant: idque tanto libentius, quod ipse Christus ab hoc principio totam DEI legem dependere professus est.

XIII. Et quam pulchrè singularem Virtutum & officiorum fundamenta constitui possint ex solo hoc principio, jam demonstratum est in Compendio Juris naturalis, quod certis de causis legitur in Institutionibus nostris Oratoris pag. 342.

XIV. Exscribere libellum non vacat. Id breviter repeti meretur. Ab amore cognosci finem: quippe felicitas est rei amate possessio, cognosci media: nam ad amorem pertinet prævia Personæ amate notitia, de inde veniens ab ea cognitio desiderium.

XV. Ac istud quidem desiderium tria sibi proponit; ut personæ amate placeat, omnia videntur quæ displicent; ut eidem inserviat, nec officium vel minimum intermittat: ut ipsa tandem fruatur, & præter ipsam aut ejus voluntatem nihil unquam desideret.

XVI. Quid ibi tentatum fuerit, benignis harum rerum censoribus judicandum reliquitur: etsi non dissimulo, pro diversis Prudentiæ officii præferri vel hanc vel illam methodum posse.

XVII. Dum prudentia Dictamen explicat, præ cæteris obtinet Notitia status
int.

integri: quod sine metu erroris & sine mixtura principiorum corruptorum examinare dictamen nostrum possumus,

XVIII. Cum Prudentia sese ad actiones applicat, magnum sane momentum habet principium Socialitatis, quod ad praxin non humanam modo, sed civilem quoque nos egregiè perficit.

XIX. Dum de affectuum temperamento laboratur, præsentissimam suam efficaciam probat principium Amoris, quod nos volentes allicit, nun coactos trahit.

XX. Inde singuli diversorum libellorum scriptores & cum fructu legi possunt & suam in morali ac civili prudentiæ studio laudem promerentur.

XXI. Sane dictamen rationis nos obligat, vel mediatè vel immediatè.

XXII. Immediatè nos obligat in Conscientia, cum ea nobis expressè præcipit, quæ sunt *HONESTA* vel *PIA*, h. e. ad Amorem præstandum necessaria.

XXIII. Mediatè nos obligat, cum nobis commendat sive *DECORUM*, quorsum nos invitat opinio vel consuetudo inter homines nostri similes recepta: sive *IUSTUM* strictè sic nominatum, quorsum impellimur aut pacto, aut Lege positiva.

XXIV. Quocunque tamen modo nobis accedat obligatio, certe ad quamlibet Legis expli-

explicationē quatuor subsidiis opus est
 INTERPRETATIONE, RATIONE,
 EXCEPTIONE, COLLATIONE Le-
 gis unius cum altera.

XXV. INTERPRETATIO ge-
 nuinum sequatur sensum, ut talia semper sint
 predicata, qualia permittuntur à suis subjectis,
 & talia sint subjecta qualia esse permittuntur à
 suis predicatis, ne absurditas vel contradictio
 sequatur.

*Si dicās Sabbathum esse sanctificandum: in
 predicato subintelligitur sanctificatio non
 simulata & externa; subjectum enim, quod
 cultum Dei denotat, nihil permittit, nisi
 quod Deo sit conveniens.*

XXVI. Et hic interpretandi modus varias
 petit limitationes.

Parenti (subintellige, qui parentis facit officium) est obediendum.

Veritas (subintellige, quae alteri prodest, & ad
 eum pertinet) est loquenda.

XXVII. RATIO legis vel est generalis, & in
 actionibus hominum praecipue fundatur in
 hoc principio: *Quod tibi fieri velis alteri feceris*
 vel est specialis, & fundatur in cuiuslibet actionis
 fine.

*Parentem esse honorandum, probatur generali-
 ter quod filius aliquando factus parens, ini-
 què laturus videtur denegatū obsequiū. pro-
 batur specialiter quia est filii benefactor ac*

E

gene-

generando contulit vitam, educando meliorem vivendi modum.

XXVIII. Ex his rationibus oritur Legum Ampliatio, quod omnes eo trahuntur, ad quos aliqua ratio spectat.

Si Parentes honorandi, ergo & Praeceptores, ergo Magistratis velut Patria Patres, nam par apud eos ratio militat.

XXIX. EXCEPTIO a Lege cognoscitur cum vel cessat obligatio: *Filius factus Magistratus non obedit: nam major obligatio, quae obedientiam injungit ipsi parenti sustulit minorem, vel digressio excusatur per impossibilitatem tum naturae: filius aegrotus jussu parentis non potest obire functiones domesticas tum legis: filius facere non potest quod Magistratus prohibuit: tum consuetudinis: filius parentis jussu non potest induere vestem rubram proditurus ad exequias.*

XXX. COLLATIO legum aliquando concurrentium tria respicit.

NOBILITATEM, nam lex nobilior derogat ignobiliori: *Parentibus obediendum: sed magis DEO.*

NECESSITATEM; nam lex magis necessaria derogat minus necessariae. *Furtum non est licitum, ut beneficiamus pauperi, quippe lex de benefaciendo saltem obligat hypothetice, si media sint in promptu, lex de non furando fuit ex absoluto precepto, neminem ledendum.*

AB.

ABSURDITATEM; nam actio, quæ minorem arguit absurditatem melior est altera quæ cum absurditate majore conjungitur: absurdum est homini sciscitandi narrare mendacium, sed si scire velit arcanum, sine periculo principis vel patriæ vix revelandum; minus certè absurdum est, ludere curiosum & maleferiatum ardellionem, cui nullum e ludibrio damnum vel periculum imminet; quam proderè principem vel patriam.

XXXI Ista vero Collatio procedit vel *CONCILIANDO*, dum utriusque Legis vigorem custodit, vel *RELAXANDO*, dum lex debilior cedit validiori.

Ponamus leges: Sabbathum est sanctificandum h. e. a profanis negotiis abstinendum.

Patria est defendenda. Jam si defensio incidat in Sabbathum, valebit conciliatio, differri posse defensionem in alium diem.

Quod si tamen hostes in evitabilem nobis necessitatem injiciant, opus est relaxatione, nam minus absurdum est intermittere cultum Sabbathi propter hominem insituti, quam permittere cædem tot hominum.

XXXII. His præsuppositis secundo nunc loco quaritur, quomodo Prudentia leges ita cognitas ipsis Actionibus & officiis APLICET? quod quidem fieri solet observando *CIRCUMSTANTIAS*, præcipuè quas nominavimus *SPECIFICANTES*.

E 2 XXXIII

XXXIII. Sed parum refert, an Prudentiæ judicia concernant res faciendas an factas: nisi quod consultationes intra nostrum animum institutæ dici solent CASUS CONSCIEN- TIÆ, judicia de factis, quæ simul extrinsecus examinari possunt, ab aliis vocantur DECISIONES JUSTITIÆ.

XXXIV. Interim Prudentia procedit vel per simplicem Applicationem, cum Actio respectu Legis est indifferens, h. e. *nec iussa nec prohibita*: vel per Legum Comparisonem, cum actio moraliter bona vel mala, h. e. *in Legibus vel iussa vel prohibita*: vel per circumstantias contrarias, h. e. per aliam Legem circumstantiæ annexam redditur dubia.

XXXV. Actio indifferens parum negotii facessit, iudicatur enim simpliciter, cum circumstantiam comitatur lex iubens vel prohibens, unde sequatur specificatio Actionis bonæ vel malæ.

Scribere indifferens est, sed scribere literas in favorem amici virtus est, ex lege amoris: scribere literas in perniciem alterius vitium est, ex Lege, quæ vetat alterum ledere.

XXXVI. Neque difficulter agnoscimus Circumstantias vitiantes, quæ actionem bonam reddunt malam & malam ad huc deteriorem, nam simplicem subinde legem habemus præ oculis.

Parc.

Parenti obedire bonum est, id tamen si fiat austero vultu verbisque parum honorificis, vitium est: nam justitia requirit, ut suum cuique libenter tribuatur, ac animus operi respondeat.

Furtum facere malum est, id tamen si fiat explendæ libidinis causa, quod novum accedit vitium, deterius est: vel si fiat & loco & tempore, quo suspenduntur fures, vel ex hominum judicio deterius est: quod peccare videtur non ex infirmitate aut precipitantia, sed ex obstinata & impudenti malitia.

XXXVII. Restat igitur ea difficultas, cum leges inter se concurrentes Conscientiam reddunt dubium, antequam earundem sensus, ratio & obligatio strictius examinetur: an scilicet prævaleat lex, quæ dirigit Actionem, an lex, quæ comitatur Circumstantiam.

XXXVIII. Circumstantiæ vero sunt duplices, vel fovent legem relaxantem, s. excipientem, vel rationem excusantem.

XXXIX. Circumstantiæ, quas dicere possumus *RELEXANTES* legem offerunt priori validiorem, & actionem legi contrariam pronunciant justam bonam ac laude dignam.

Patri obediendum; non qui jubet ingredi

templum Idololatricum : *nam DEUS non est ledendus.*

Non qui svadet noxium medicamentum : *nam homo non debet destruere vitam vel sanitatem.*

Non qui filium studiis liberaliter excultum protrahere vult ad opificium , *nam Reip. nihil est subtrahendum.*

Furtum non est faciendum. Sed laudem meretur qui gladium surripit ebrio ; vel amico venenū , quod acceperat pro pharmaco ; vel juveni librum obscœnum aut athenum : nam præterquam quod furtum propriè dici non potest , quod nec per fraudulentiam nec animo ditescendi suscipitur : obtinet lex amoris : *custodi vel eripe Proximum e periculo.*

XL. Circumstantiæ , quas dicimus EXCULSANTES , actionem legi contrariã efficiunt , sin minus positivè bonam , certè non malam , nulloque vituperio dignam.

Sive exculationem det necessitas.

Filius obedire debet : non qui captus est ab hostibus , non qui discescit in aliam rempubl. non qui patriam defendit adversus aciem in qua versatur pater.

Et si posterior casus admittere videretur conciliationem , ne filius præcisè ad eum se convertat manipulum , in quo versari patrem credit.

Fur-

Furtum est prohibitum: Sed excusatur in casu necessitatis e.g. in patriæ defensione militibus ob famem langventibus & defectionem militantibus surripi potest frumentum e ditiorum granaria. Adest enim lex, Patriam in extremis periculis quoquunque modo defendendam esse.

Sive excusatio veniat a respectu absurditatis.

Sic in exemplo jam allegato absurdum videretur nolenti frumentum surripere: sed majus absurdum deserere patriam, & expectare periculum, in quo ipsa ditiorum granaria pereant.

Sive excusatio veniat ab hypothese, seu præsumptione.

Sic frumentum surripiciens præsumitur id agnoscere pro quasi mutuo, sub hypothese restitutionis si commodum vel possibile fuerit.

XLI. Interim memores nos versari circa Nucleum, ac proinde brevitatis studiosi tertio loco pergimus ad Affectus, quibus TEMPERANDIS invigilat Prudentia: sive rem agredimur paulo violentis per LEGES, sive pladius per CONSILIA.

XLII. Leges adhibentur, cum desideriis in excessu procedentibus opponi solet, vel præmiorum jactura vel pænarum certitudo, h.e. si excitetur vel PUDOR vel METUS.

XLIII. Con-

XLIII. Consilia faciliorem resistendi modum suppeditant: nam ut supra monitum est, Prudentia succurrit directè, corrigendo nostram *OPINIONEM*, indirectè, corrigendo nostram *INFIRMITATEM*, quod utrinque venit a Consilio, quod Gentiles etiam velut cœlitus demissum deprædicabant.

NOSCE TE IPSUM.

1. *Hic vero sese produ Oratorum & Ethicorum in tractandis Affectibus diversitas, quam quidem si omnes observarent, alii alios in- tempestivè non exscripsissent.*
2. *Nam Oratoria capiat motus temporarios, quos supra novinavim9 affectuum operati- ones, ut presentè saltem loco homines ex no- stra voluntate tum consilia tum actiones præ- cipitent, vel intermittant; adeoque scire vo- lunt, quid sit lætia & tristitia? quid spes & metus? quid amor & odium? quid ira? quid invidia &c.*
3. *Sed Ethica parum aestimat hos surculos, dum modo licet agredi radicem, h. e. vel boni ap- petitum, vel mali metum; unde tot operatio- nes ulro propullulant. Inde nihil intendit aliud, quam ut appetitus prudenter dirigatur: nec aliam curat affectuum distribu- tionem, quam quæ respicit objecta nostrum appetitum moventia.*

XLIV.

XLIV. Objectum enim quod Affectus movet, concipitur vel sub ratione *BONI*, ut appetatur, vel sub ratione *MALI*, ut timeatur vel molestissimè sustineatur, ac adeo motus enascitur quadruplex, prudentiæ consilio corrigendus.

1. Bonum agnitum nimis appetit.
2. Bonum possessum non libenter relinquit.
3. Boni absentiam vel timet vel agrè fert.
4. Mali presentiam vel timet agrè fert.

Unde colligimus Prudentiæ consilia partim esse moralia, h. e. parænetica vel epanorthotica, partim paracletica s. consolatoria; ne nesciant auditores, ad quam disciplinam, vel ad quam ejus sedem referri debeat eruditionis pars adeo necessaria

XLV. His autem satisfacit regula superius commendata: *NOSCE TE IPSUM*. Nam quaecumq; sit objectum, Prudentia monet.

1. Nosce te ipsum *Quam SIS INHABILIS*, quam parum tu convenias objectio.
2. Nosce te ipsum *Quam SIS NOBILIS*, quam parum tibi conveniat objectum.

XLVI. Videamus de Objecto quod concipitur sub ratione *BONI* sive sperandum & querendum, sive deferendum vel amittendum est. Primo quidem valet consilium *NOSCE TE IPSUM QUAM SIS INHABILIS*.

1. IN FRUENDO.

An merita tua tanti quidem sunt, ut ejusmodi bonum vel ut debitum ad te pertineat? an potius tua culpa factum est, ut sis inhabilis? An vita, valetudo aliqua vivendi necessitas ita se habet, ut boni hujus possessionem serio exoptare queas?

NB. Eo spectabant, qui Philosophiam vocare solebant MEDITATIONEM MORTIS.

An requisita sunt in promptu, quibus instructum esse oportet, qui bono desiderato frui verè & securè velit, an adsunt naturæ, virium, ingenii, eloquentiæ, virtutum, fortune debita subsidia?

An adest occasio? h. e. an obstant negotiorum & functionum impedimenta, quo minus huic bono temetipsum consecrare possis? an eo vivis statu, ut boni hujus perceptionem tuto & honestè jactitare queas?

2. IN ACQVIRENDO ET RETINENDO.

An bonum est in tua potestate? h. e. an pro lubitu frui potes, quo minus votum decipiatur differendo, neganda, mitiora præstando? an invito eripi non potest? an ipsum ejus fundamentum adeo lubricum est, ut citius pereat, quam solide percipiatur,

Esne tam patiens, ut expectare occasionem, repulsam tolerare, molestias devorare, curas & consi-

consilia miscere, cupiditatum tuarum socios ac ministros venerari possis?

Esne tam fortis & solers? ut invidiam, emulationem repugnantium & rivalium insidias superare valeas?

Esne tam otiosus, & animi semper adeo presentis, ut quae acquirendo vel retinendo bono necessaria sunt, dispicere possis?

XLVII. Alterum Consilium est: NOSCE QVAM SIS NOBILIS, h. e. dispice num tibi conveniat objectum apparenter potius, quam verè bonum.

I. INDIGNUM EST HOMINEM DECIPI.

An nunquam fueris hoc bono? annon maxima pars in opinione, in spe, vanis meditationibus consistit?

An omnes absunt nævi, an in ipsa fruitione quicquam intercedit molestie vel acerbitatis?

An diuturna fruitio tedium non parit & fastidium?

An finis etiam bonus consequitur hanc dulcedinem, quo minus dogustasse videaris saccharum venenatum.

2. INDIGNUM EST HOMINEM SUÆ CONDITIONIS OBLIVISCI.

An bonum adeo necessarium est, ut eodem carere non possis? nec passim vivunt homines, qui hoc bono destituti sese tamen non reputant infelices? An

An clarulum & dissimulando bonum degustas, h. e. an pudorem & remorem incuti ipsa fruitio.

Respice bona tua corporis, animi, fortuna: que vel sine bono desiderato tanta quidē sunt ut multi se depradicarent felices si vel hoc bono destituti tuo saltem loco versari possent.

XLVIII. Pergimus ad Objectum, quod concipitur sub ratione MALI, sive sit privativum, absentia boni, sive positivum certus dolor. Ubi redit prittinum consiliū: **NOSCE TE IPSUM QUAM SIS INHABILIS.**

1. IN RESISTENDO.

Fortassis hanc sive penam sive castigationem sive tentationem promeruisti, tuaque culpa factum est, ut mali causa vel physica vel moralis ipse dicaris.

Dolendo & resistendo calamitas necessaria citius augetur solet quam averti, Inter hos dolores multum decedit dotibus ali-quin solatio futuris.

2. IN AVERTENDO.

An viribus & consiliis instructus es, ut tibi debere possis certam medicinam.

Annon prostituitur tua debilitas gaudentibus interxim hostibus, qui te quam libentissimè vident infelicem.

Forse an suæ est divina providentia, cui resistere nec censultum nec christianum est.

XLIX. Succedit alterum Consilium **NOSCE
QVAM SIS NOBILIS.**

1. **INDIGNUM EST HOMINEM DECIPI,**
h. e. Perferri debet malam velut appa-
rens.

*Malum hoc dependet ab opinione & persuasio-
ne; vel molestiam habet momentaneam.*

*Multi hoc malo pressi nec desperaverunt, nec
se nimium infelices, crediderunt.*

*Multi sunt te infeliciores, qui tamē sua sorte vel
sunt vel esse debent contenti, suamq; lauda-
rent fortunam, si leviozem tuam calamita-
tem permutare possent cum graviore sua.*

*Forte bonus subest finis, ut vel ipse discas, orna-
remores emollire, vanitatem contemnere;
vel aliis exemplum fortitudinis & patien-
tia praebeas.*

2. **INDIGNUM EST HOMINEM SUAE
CONDITIONIS OBLIVISCI.** h. e. spe-
rari debent meliora.

Respice dotes & virtutes tuas.

Respice Amicos & benefactores.

*Respice fortuna vicissitudinem, & mirabilis
casuum eventus ac periodos.*

Respice Dei exaudientis gratiam.

L. Caterum, ut Consiliis jam allegatis Pru-
dentia corrigit nostram opinionem: ita nunc
restat, quomodo, dum meliora videmus &
probamus, per **INFIRMITATEM** eadem sequi
possimus. Forte placebunt regulae.

1. **NOSCE PRÆCIPUANTIAM TUAM.**

Ergo noli festinare: noli ad occasionem quovis modo monstratam vel oblatam properare.

2. **NOSCE INFIRMITATEM TUAM,**
Vita occasionem, aspectum illecebras, colloquia: vita solitudinem & otiosas meditationes.

3. **NOSCE MEDICINAM.**

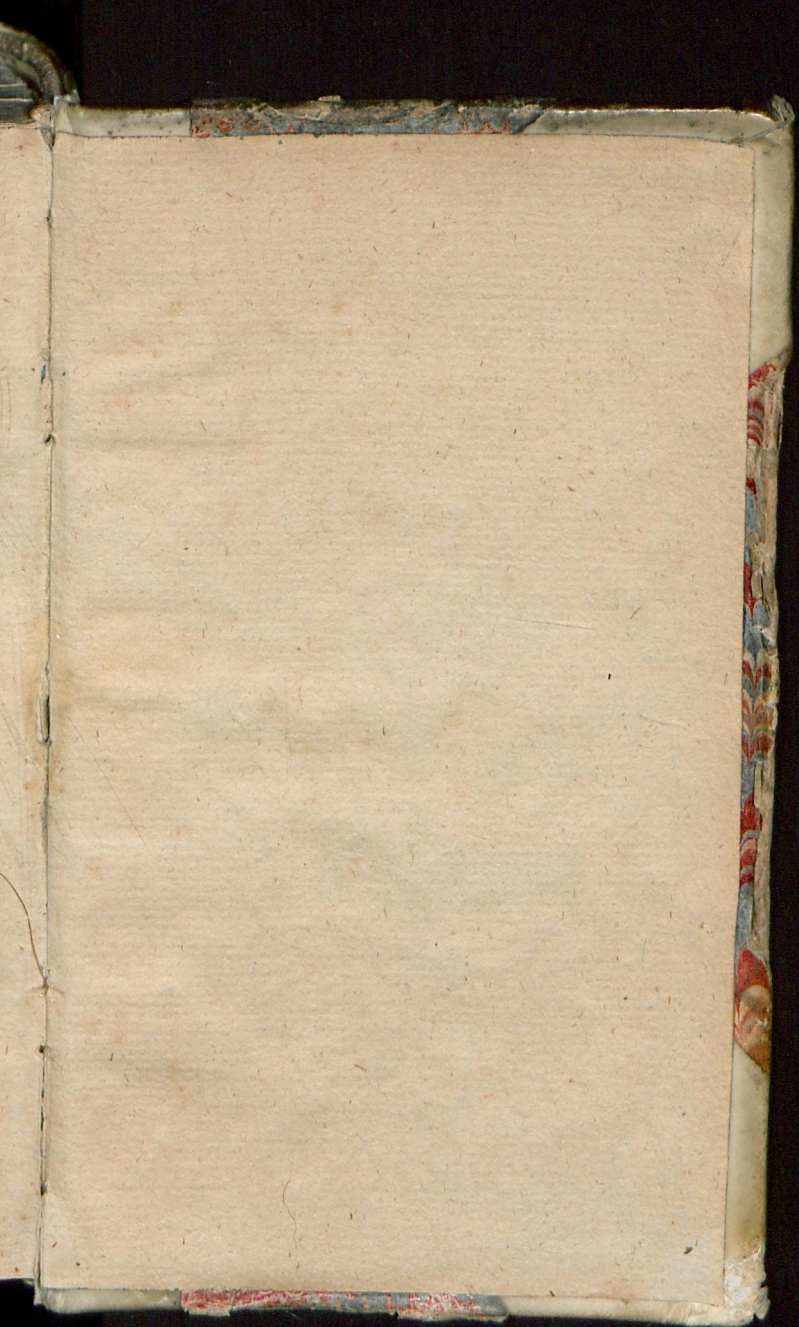
Res age, h. e. suscipe quod honestius peragereat, unde cogitationes aliorum deflectantur.

Quere meliorem conversationem, qui voluptatibus paulum honestiores tibi commendent.

Effunde desiderium in amici sinum, sic intelligis minus esse malum in re quam in opinione.

NB. Lector Benevolus expectabit affectum exempla, regulis non ita multis accommodanda: nec diffiteor, hac ratione demonstrari posse, nullum dari affectum, quem vel ex his principiis agredi non liceat. Sed memores versari nos in nucleo prolixiorum sane exemplorum materiam occasione paulum commodiori referamus

F I N I S.

Ung. III A 114

ULB Halle

003 311 996

3

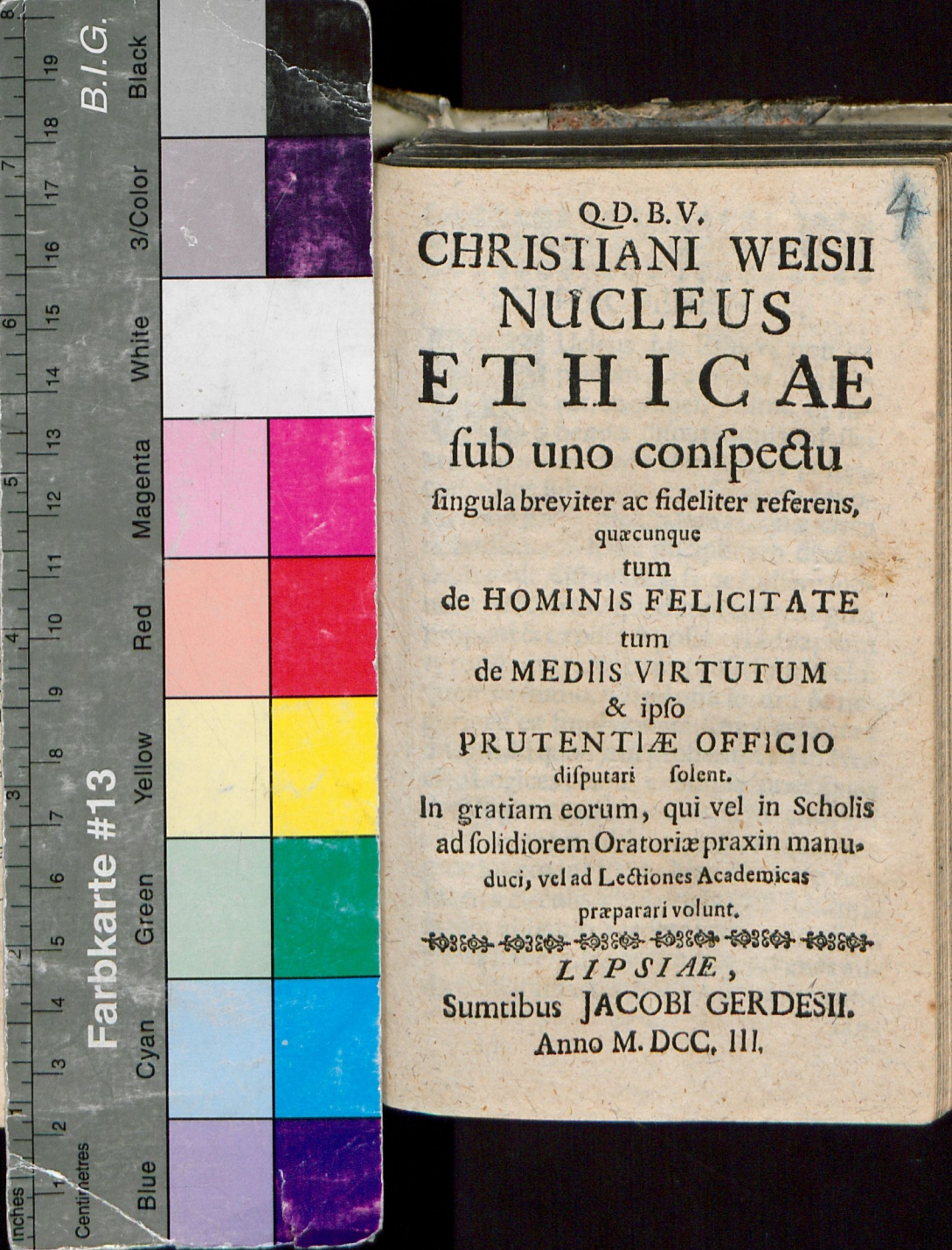

Vd 17

Vd 18

7

B.I.G.

Farbkarte #13

inches
Centimetres

Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Q.D. B.V.
CHRISTIANI WEISII
NUCLEUS
ETHICAE

sub uno conspectu
singula breviter ac fideliter referens,
quæcunque

tum
de HOMINIS FELICITATE
tum

de MEDIIS VIRTUTUM
& ipso
PRUDENTIÆ OFFICIO

disputari solent.

In gratiam eorum, qui vel in Scholis
ad solidiorem Oratoriæ praxin manu-
duci, vel ad Lectiones Academicas
præparari volunt.

✂✂✂✂ ✂✂✂✂ ✂✂✂✂ ✂✂✂✂ ✂✂✂✂ ✂✂✂✂
L I P S I A E ,

Suntibus JACOBI GERDESII.
Anno M. DCC, III.

4